

**Vanhempien osallisuus haasteena ja mahdollisuutena –
Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmia van-
hempien osallisuuteen**

Jenna Metsola

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2016

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Metsola, Jenna. 2016. Vanhempien osallisuus haasteena ja mahdollisuutena – Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmia vanhempien osallisuuteen. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 72 sivua.

Tässä erityispedagogiikan pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmasta vanhempien osallisuutta varhaiserityiskasvatuksessa. Vaikka vanhempien osallisuuden lapsen kasvatuksessa on havaittu edistävän lapsen oppimista, on tutkimus vanhempien osallisuudesta varhaiserityiskasvatuksen kontekstissa Suomessa melko vähäistä.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kuutta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa kahdessa eri kunnassa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus näkyy varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä sekä millaiset tekijät ovat yhteydessä vanhempien osallisuuden toteutumiseen. Vanhempien osallisuus varhaiserityiskasvatuksessa käsitettiin osana ekokulttuurista teoriaa.

Tulosten mukaan lapsen tuen palaverissa vanhempien osallisuudelle löytyi sekä haasteita että edellytyksiä. Kotikäynnit koettiin vanhempien osallisuutta edistävänä käytäntönä, mutta vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen arjessa koettiin vähäiseksi. Osallisuutta arjessa tapahtui etenkin arjen kohtaamisissa, joissa varhaiskasvatuksen erityisopettajat eivät olleet säännöllisesti mukana. Vanhempien lapsen tuen tarpeen hyväksyminen, luottamuksellinen yhteistyö sekä vanhempien voimavarat osallistua olivat yhteydessä vanhempien osallisuuden toteutumiseen. Tämän tutkimuksen perusteella tarvitaan lisää tutkimusta etenkin tukea tarvitsevien lasten vanhempien osallisuudesta varhaiskasvatuksen arjessa.

Asiasanat: ekokulttuurinen teoria, tukea tarvitseva lapsi, vanhempien osallisuus, varhaiskasvatuksen erityisopettaja

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	EKOKULTTUURINEN TEORIA TUTKIMUKSEN TAUSTAFILOSOFIANA	7
3	VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISERITYISKASVATUKSESSA	11
	3.1 Varhaiserityiskasvatus lapsen tukena	11
	3.2 Vanhempien osallisuus varhaiserityiskasvatuksessa	13
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	19
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
	5.1 Tutkimuksen osallistajat.....	21
	5.2 Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu.....	22
	5.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	24
6	VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSEN ERITYISOPETTAJAN TYÖSSÄ	29
	6.1 Vanhempien osallisuus tuen eri vaiheissa	29
	6.1.1 Lapsen tuen tarpeen havaitseminen.....	30
	6.1.2 Lapsen tuen palaverit	32
	6.1.3 Varhaiskasvatuksen arki	38
	6.2 Vanhempien osallisuuden toteutumiseen yhteydessä olevat tekijät	42
	6.2.1 Lapsen tuen tarpeen hyväksyminen	43
	6.2.2 Luottamuksellinen yhteistyö	43
	6.2.3 Perheen mahdollisuudet osallistua	46
	6.2.4 Ammatillaisen rooli vanhempien osallisuuden toteutumisessa	49

6.3 Haastava, muodollinen ja ideaalinen osallisuus	52
7 POHDINTA.....	54
7.1 Vanhempien osallisuus haasteena ja mahdollisuutena.....	54
7.2 Tulosten tarkastelu ekokulttuurisessa kontekstissa	57
7.3 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelua	59
7.4 Jatkotutkimushaasteita.....	61
LÄHTEET	64
LIITTEET.....	70
Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen erityisopettajille	70
Liite 2. Haastattelupohja haastateltaville.....	71
Liite 3. Haastattelurunko.....	72

1 JOHDANTO

Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa on aiheena ajankohtainen. Vuonna 2015 voimaan tulleeseen varhaiskasvatustalakiin on sisällytetty lakipykälä vanhempien ja lasten osallisuudesta sekä vaikuttamismahdollisuuksista lapsen varhaiskasvatuksessa, jota ei edeltävässä päivähoitolaissa ollut. Lakipykälän mukaan lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on otettava huomioon lapsen ja vanhempien näkemykset sekä säännöllisesti tarjottava heille mahdollisuus osallistua kehittämis- ja arviointityöhön (Varhaiskasvatustalaki 7 b §). Vanhempien osallisuutta inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa on tutkittu melko vähän (Pihlaja 2009). Osallisuuden nousminen uuteen varhaiskasvatustalakiin ja sitä kautta varhaiskasvatuksen ammattilaisten arkeen nostaa sen tutkimisen tärkeyttä.

Kiinnostukseni tutkia vanhempien osallisuutta herätti vanhempien osallisuuden mahdollisuudet lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että vanhempien osallistumisella voi olla monia etuja perheelle ja lapselle (Bailey, Raspa & Fox 2012). Interventioiden, joissa vanhemmat olivat osallisina, on huomattu parantavan oppimistuloksia sekä vanhempien osallisuuden lapsen kasvatukseen ja koulutukseen on havaittu olevan hyödyllistä. Toteutunut osallisuus vaatii, että palveluita kehitetään kohtaamaan perheiden tarpeita ja kiinnostuksenkohteita. (Acar & Akamoglu 2014.)

Varhaiskasvatuksessa vanhempien osallisuuden käsite on laaja ja osallisuuden selkeän määrittelyn puuttuminen on asettanut omat haasteensa tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuudelle varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Stakes 2005) vanhempien osallisuutta käsitellään kasvatuskumppanuutena, vanhempien mukana olona tuen toteuttamisen eri vaiheissa sekä vanhempien mahdollisuutena osallistua varhaiskasvatuksen kehittämiseen eri työryhmissä. Myös kunta- ja lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa vanhempien osallisuutta on huomioitu (Rantala & Uotinen 2014). Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että varhaisen puuttu-

misen ohjelmissa ja erityisen tuen toteuttamisessa esiopetuksessa vanhempien osallisuus ei aina toteudu suositusten mukaisesti (Bruder & Dunst 2015).

Tutkimus on osa Rantalan ja Uotisen tutkimusprojektia ”Varhaisvuosien erityiskasvatus – erityislastentarhanopettajan työ ja vanhempien osallisuus”, joka toteutetaan ajalla 2012–2016. Projekti on kolmeosainen ja siinä tutkitaan erityislastentarhanopettajan työnkuvaa, lapsen saaman tuen toteuttamistapoja sekä perheiden osallisuuden ilmenemistä. Tutkimushankkeen toisessa vaiheessa, johon tämä tutkimus kuuluu, tarkastellaan erityislastentarhanopettajien työnkuvaa. (Rantala & Uotinen 2015) Tässä tutkimuksessa vanhempien osallisuus varhaiserityiskasvatuksessa nähdään osana ekokulttuurista teoriaa, joka painottaa perhekulttuurin tuntemista pohjana tukitoimien toteuttamiselle tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen (Korkalainen 2009, 19).

Tutkimus toteutettiin kahdessa eri kunnassa haastattelemalla varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Varhaiserityiskasvatusta on tutkittu jonkin verran, mutta vain vähän varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmasta (Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010, 12). Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka tutkimuskohteena on vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn eri tilanteissa sekä vanhempien osallisuuden toteutumiseen yhteydessä olevat tekijät. Tutkimus toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka kautta voitiin saada tietoa vanhempien osallisuudesta, jolle ei ole aikaisempaa selkeää määritelmää varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Tutkimusraportin toisessa luvussa tuodaan esiin tutkimuksen teoreettisia taustoja esitellen ekokulttuurisen teorian keskeinen sisältö vanhempien osallisuuden kontekstissa sekä avataan laajemmin vanhempien osallisuuden käsitettä. Tämän jälkeen tarkastellaan tutkimuskysymyksiä sekä tutkimuksen toteuttamista. Tutkimuksen tulokset esitellään tutkimuskysymyksittäin luvussa 6. Tulosten esittämisen jälkeen tutkimustulosten pohdinnassa tuodaan esiin vanhempien osallisuutta aikaisemmassa tutkimuksessa sekä tarkastellaan ekokulttuurisen viitekehyksen toteutumista vanhempien osallisuudessa tässä tutkimuksessa. Lopuksi tarkastellaan tutkimuksen rajoituksia sekä esitellään jatko-tutkimusehdotukset.

2 EKOKULTTUURINEN TEORIA TUTKIMUKSEN TAUSTAFILOSOFIANA

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vanhempien osallisuutta osana ekokulttuurista teoriaa. Ekokulttuurisen teorian kontekstissa on tarkasteltu perheitä, joissa lapsella on kehityksen viivästymää tai kehitysvamma (Gallimore, Weisner, Kaufman & Bernheimer 1989). Ekokulttuurinen teoria sopii siten taustateoriaksi, kun tarkastellaan tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Ekokulttuurinen teoria perheen sosiokulttuurisena ympäristönä. Ekokulttuurinen näkökulma voidaan laajemmin määritellä perhettä ja lasta ympäröivänä sosiokulttuurisena ympäristönä. Perheen ympäristö on sosiaalisen konstruktion prosessi – ihmiset muuttavat ympäristöä ja toimivat siinä niin, että ympäristö on heille parempi. (Bernheimer, Gallimore & Weisner, 1990.) Ekokulttuurinen teoria ottaa lapsen kasvatuksessa huomioon perheen päivittäiset rutiinit, tavoitteet, arvot ja tarpeet sekä perheen ympäristön. Perheen päivittäiset rutiinit kertovat siitä, miten perhe toimii ympäristössään arkipäiväisessä elämässään. (Gallimore, Weisner, Kaufman & Bernheimer 1989.) Perheen rutiinit tuovat perheelle merkityksellisyyden tunnetta sekä osoittavat lapsen kannalta vakaudesta ja jatkuvuudesta. Lasten kiinnittymiseen rutiineihin on ekokulttuurisessa teoriassa yhdistetty lasten hyvinvointi – rutiinien vakauden ja pysyvyyden on havaittu lisäävän lasten hyvinvointia. (Weisner 2002.) Toistuvien rutiinien, kuten säännöllisten yhteisen ruokailujen, on myös havaittu auttamaan lapsia pääsemään yli haastavista tilanteista, kuten vanhempien erosta (Spagnola & Fiese 2007).

Ekokulttuurisessa teoriassa tiedostetaan, että sosiaalinen ja taloudellinen ympäristö vaikuttavat perheeseen, mutta vanhemmat ja perheet nähdään aktiivisina toimijoina, jotka voivat itse vaikuttaa ekokulttuuriseen *nicheensä* eli

omaan paikkaansa elämässä. Perheen paikka elämässä ei ole pysyvä vaan se muuttuu perheen mukautuessa ympäristöönsä. (Gallimore, Weisner, Kaufman & Bernheimer 1989.) Wilder ja Granlund (2015) havaitsivat tutkiessaan pysyvyyttä ja muutosta päivittäisten rutiinien ja sosiaalisten verkostojen ylläpitämisessä, miten pysyvyys perheen ympäristössä vaatii muutosta perheessä esimerkiksi vanhempien työllistymisen kautta. Muutosten puuttuminen puolestaan saattoi tuoda esiin muunlaista mukautumista ympäristöön. Esimerkiksi äidin työllistyminen saattoi vaikuttaa isän osallistumiseen lapsen kasvatukseen positiivisesti.

Ekokulttuurisessa teoriassa vanhempien paikka ympäristössään huomioidaan myös yhteistyössä eri tahojen kesken (Gallimore & Weisner 1990). Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin tuotu esiin, miten asiantuntijat voivat pitää lapsikeskeistä toimintatapaa vanhempien osallisuutta tukevana, vaikka perheen yksilöllisyyttä ei ole otettu huomioon (Lea 2006, 277). Monimutkaisessa palvelujärjestelmässä tulisikin kohdata ja huomioida jokaisen yksilön ja perheen tarpeet (Bruder 2010, 351). Vanhemmat voivat esimerkiksi havainnoida lastaan ja kertoa, mitkä ovat lapsen haasteet ja vahvuudet, jolloin perhe voi yhdessä ammattilaisten kanssa suunnitella, millainen interventio toimisi juuri heidän perheellensä (Park, Alber-Morgan & Fleming 2011). Interventioiden tehokkuutta on tutkittu ekokulttuurisessa kontekstissa esimerkiksi Bernheimerin ja Weisnerin (2007) toimesta. Heidän tutkimuksessaan selvisi, miten perheen rutiinit ja käytännöt voivat muuttua perheen mukautuessa ympäristöönsä ja miten toimivien interventioiden kautta voidaan saada aikaan toivottua muutosta perheen toimintaan ja sitä kautta lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Vanhempien osallisuus ekokulttuurisen teorian valossa. Ekokulttuurinen teoria sisältää perheen käsitykset heidän olosuhteistaan, kuten miten perheen lapsen kehitysvammaisuus vaikuttaa perheen arvoihin ja tavoitteisiin (Gallimore & Weisner 1990). Ekokulttuurisessa teoriassa lasten oppiminen nähdään osana arkipäivän ympäristöä, eikä niinkään suunnitellun opetuksen tuloksena (Gallimore, Weisner, Kaufman & Bernheimer 1989). Varhaiskasvatusympäristössä

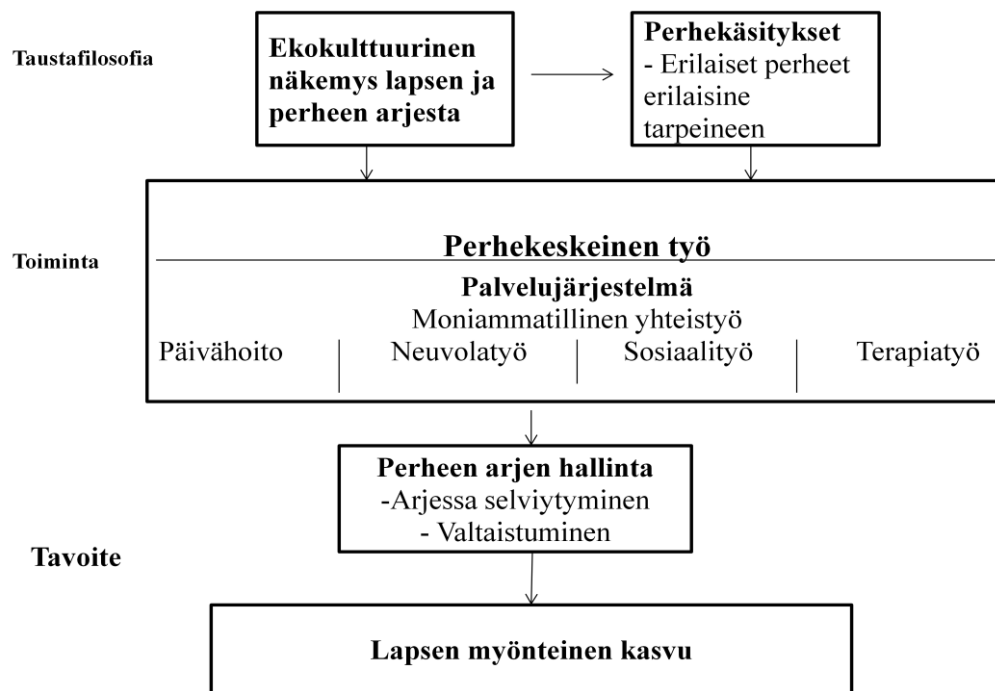

ekokulttuurinen teoria on tuonut vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen esiin, mutta myös asettanut lapsen kasvatuksessa vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle lisää tavoitteita asettaen perheen toimijuuden keskeiseksi osaksi yhteistyötä (Korkalainen 2009, 18).

Nihira, Weisner ja Bernheimer (1994) huomasivat tutkimuksessaan, miten ekokulttuuriset tekijät tutkimuksessa huomioivat herkästi tukea tarvitsevan lapsen tarpeita sekä vaatimuksia, joita tukea tarvitseva lapsi tuo perheen arkeen. Ekokulttuuriset näkökulmat tarjoavat kokonaisvaltaisen kuvan perheen resursseista ja rajoituksista, arvoista ja uskomuksista perheen olosuhteista sekä todellisesta mukautumisesta ekokulttuuriseen ympäristöönsä. Nämä tekijät nousevat merkitykselliseksi yhteistyössä perheen ja perheen ympärillä työtä tekevien ammattilaisten kesken.

Ekokulttuurisessa kontekstissa toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, miten vanhempien koulutustaustalla oli vaikutusta vanhempien osallisuuteen. Korkeampi koulutustausta näkyi vanhempien motivaatiossa osallistua etenkin sosialisointiin, kommunikaatioon sekä kotona ja koulussa toteutettaviin kasvatuksellisiin tehtäviin. (Newland ym. 2013.) Myös Šukys, Dumčienė ja Lapėnienė (2015) havaitsivat tutkimuksessaan, miten vanhempien koulutustausta oli yhteydessä vanhempien osallisuuteen lapsen tukemisessa. Korkeammin koulutetut vanhemmat osallistuivat lapsensa kasvatukseen enemmän kuin vähemmän koulutetut vanhemmat.

Rantala (2002, 78–80) esittää väitöstutkimuksessaan ekokulttuurisen viitekehyyksen ideaalimallin (kuvio 1) ammattilaisten työskentelystä alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä kanssa. Mallissa tarkastellaan varhaiskasvatuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan yhteistyötä perheiden kanssa. Ideaalimallissa ajatuksena on, että perheen arki tulisi ottaa huomioon lapsen kuntoutusta suunniteltaessa. Varhaiskasvatuksessa monialaisen yhteistyön lähtökohtana pitäisi olla työn tekeminen lapsen ja perheen tukemiseksi, jolloin ammattilaisten tulisi olla tietoisia perheen osallistumisen tärkeydestä ja heidän tulisi edistää vanhempien osallisuutta eri tasoilla (Acar & Akamoglu 2014).

KUVIO 1. Rantala 2002, 79. Ekokulttuurinen viitekehys varhaiskasvatuksen tuen toteuttamisessa.

Rantalan malli toimii tässä tutkimuksessa tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuuden tarkastelun pohjana. Vanhempien osallisuuden ajatellaan olevan osana perhekeskeisen työn toteuttamista. Jos malli toteutuu, tulisi varhaiskasvatuksen erityisopettajien työn taustafilosofiana olla ekokulttuurinen näkemys lapsen ja perheen arjesta, jolloin ekokulttuurinen teoria toimisi varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtä ohjaavana tekijänä. Perhekeskeisen, vanhempien osallisuutta tukevan työn tavoitteena tulisi olla perheen arjen hallinta ja sen myötä lapsen myönteinen kasvu. Ekokulttuurisen teorian ideaalimallin toteuttamista tarkastellaan pohdinnassa.

3 VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISERITYISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa tarkastellaan, mitä on tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksessa. Luvussa määritellään, mitä tarkoitetaan lapsen tuen tarpeella sekä miten lapsen tukea toteutetaan varhaiskasvatuksessa. Lisäksi tuodaan esiin, mitä on vanhempien osallisuus sekä miten vanhempien osallisuus näyttäytyy varhaiserityiskasvatuksen kontekstissa.

3.1 Varhaiserityiskasvatus lapsen tukena

Lapsen tuen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa on Suomessa käytetty termiä varhaiserityiskasvatus (mm. Heinämäki 2004, 9; Pihlaja 2009), kansainvälisessä tutkimuksessa käytetään termiä *Early Childhood Special Education*. Varhaisen puuttumisen ohjelmista on käytetty kansainvälisessä tutkimuksessa käsitettä *early intervention*. Varhaiserityiskasvatuksen sekä tuen toteuttamisen määrittely on ollut haastavaa, sillä lasta, joka tarvitsee erityistä tukea, ei ole selkeästi määriteltä varhaiskasvatuksen laeissa ja virallisissa asiakirjoissa (Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010, 5). Pihlaja (2001) tuo esiin, miten varhaiserityiskasvatuksessa keskeistä on perhelähtöinen työ, lapsen kehityksen ja kasvun arviointi ja tukeminen, lapsen erityistarpeiden tunnistaminen, erityiskasvatuksen suunnittelu ja toteutus sekä monialainen yhteistyö lapsen tukemisessa (Pihlaja 2001, 18–26). Alijoki ja Pihlaja (2011, 264) mainitsevat, että varhaiserityiskasvatus on sisällöllään ja toimintaperiaatteiltaan lähellä varhaiskasvatusta.

Jotta voidaan tarkastella, millaista vanhempien osallisuus on tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatuksessa, on ensin määriteltävä, mitä lapsen tuen tarpeella tarkoitetaan. Lapsen tukea toteutetaan varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarpeiden mukaisesti ja lapsen tuen tarvetta tarkastellaan yhdessä vanhempien kanssa. Tuen tarpeen määrittelyssä on olennaista tarkastella, millaiset valmiudet lapsella on toimia eri ympäristöissä. (Stakes 2005.) Varhaiskasvatus

laissa määritellään, että varhaiskasvatuksessa on tavoitteena tunnistaa lasten yksilölliset tuen tarpeet ja tarvittaessa toteuttaa lapsen tukea monialaisessa yhteistyössä (Varhaiskasvatustalaki 2 a §). Lapsen tuen tarve voi ilmetä varhaiskasvatusympäristössä, jolloin varhaiskasvatus voi tehdä aloitteen lapsen tuen tarpeen määrittämiseksi monialaisessa yhteistyössä (Rantala 2002, 184). Jos lapsen tuen tarve on suuri, hankitaan tarvittaessa asiantuntijan lausunto lapsen tuen tarpeesta. Lapsen tuki toteutetaan mahdollisuuksien mukaan lapsen varhaiskasvatuksessa ja tarvittaessa lapsen kuntoutukseen yhdistetään yhteistyötä eri tahojen kanssa. Koska lapsen tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa tapahtuu osana palvelujärjestelmää, on lapsen tuen toteuttamisessa tärkeää huomioida yhteistyön merkitys. (Pihlaja 2010, 151-152.)

Esiopetuksessa lapsen tukea toteutetaan kolmiportaisesti perusopetuslain mukaisesti. Kun lapsella on tuen tarvetta yleisen, tehostetun tai erityisen tuen portaalla, vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Yleinen tuki on ensimmäinen askel tukea lasta. Jos yleisen tuen keinot eivät riitä, siirrytään antamaan tukea tehostetun tuen portaalla, jolloin lapselle tehdään pedagoginen arvio. Jos tehostettukaan tuki ei riitä, tehdään lapselle pedagoginen selvitys ja siirrytään erityiseen tukeen. Erityisen tuen lapselle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jossa ilmenee tuen antaminen lapselle (Opetushallitus 2014, 44-51.) Varhaiskasvatustalassa tukea tarvitsevasta lapsesta käytetään nimeä erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi (Korkalainen 2009, 55). Tässä tutkimuksessa käytetään nimikettä tukea tarvitseva lapsi, joka ei määrittele lapsen tuen tarvetta yleiseen, tehostettuun tai erityiseen tukeen. Näin ei määritellä, puhutaanko esiopetusikäisestä vai sitä nuoremasta lapsesta tai lapsen tuesta yleisen, tehostetun tai erityisen tuen portaalla.

Nykyisessä varhaiskasvatuksessa suuri osa tukea tarvitsevista lapsista on niin sanotuissa tavallisissa varhaiskasvatusryhmissä, jolloin erityispedagoginen tuki on konsultoivaa (Pihlaja 2009). Korkalainen (2009, 57) toteaa, että erityispedagogisen asiantuntijan tulisi osallistua lapsen, perheen ja kasvatusympäristön tuen tarpeiden arviointiin ja toteuttamiseen. Erityispedagogisen asiantuntijan

tietoa myös tarvitaan, kun arvioidaan lapsen tukea sekä kun tuki järjestetään varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa toimivalla erityisopettajalla tuleekin olla tietoa sekä varhaiskasvatuksen olosuhteista että menetelmistä, joiden avulla lasta voidaan tukea varhaiskasvatuksessa. (Heinämäki 2004, 22.)

Suomessa varhaiskasvatuksessa toimivien erityisopettajien työnkuvan ja työtehtävien määrittely on ollut haastavaa, sillä niitä ei ole määritelty varhaiskasvatuslaissa. Laki velvoittaa kuntia tarjoamaan tarvittavan määrän erityislastentarhanopettajan palveluita, mutta palveluiden määrää ja laatua ei ole määritelty (Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010, 5; Varhaiskasvatuslaki 1973, 4 a §). Tämä antaakin kunnille mahdollisuuden muodostaa erityislastentarhanopettajan palvelut kunnan tarpeita vastaaviksi. Myös varhaiskasvatuksessa toimivien erityisopettajien nimikkeissä on vaihtelua kunnittain. Tässä tutkimuksessa käytetään erityislastentarhanopettajista nimikettä varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka on käytössä molemmissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa.

3.2 Vanhempien osallisuus varhaiserityiskasvatuksessa

Vanhempien osallisuuden määrittelyn haastavuus varhaiserityiskasvatuksessa. Kun on tutkittu perheiden ja vanhempien vaikuttamismahdollisuuksia lapsen hoitoon ja kasvatukseen päivähoitossa ja varhaiskasvatuksessa, on siitä puhuttu esimerkiksi käsittein kasvatuskumppanuus (*parent partnership*), perhekeskeisyys (*family-centered practices*) sekä perheiden osallisuus (*family involvement*). Allred (2015) ehdottaa termiä vanhempien kiinnittyminen (*parent engagement*), joka tuo esiin läheisempää osallisuutta ammattilaisen ja vanhemman välillä. Varhaiskasvatuslaissa puhutaan vanhempien mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa (Varhaiskasvatuslaki 7 b §), joten tässä tutkimuksessa käytetään termiä vanhempien osallisuus. Vanhemmilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa perheenjäseniä tai henkilöitä, jotka toimivat lapsen huoltajina ja ovat mukana lapsen varhaiskasvatuksen palaverissa ja siten yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Acar ja Akamoglu (2014) mainitsevat vanhempien osallisuudeksi varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa keskustelun tapaamisissa, vanhempien osal-

listumisen varhaiskasvatuksen toimintaan sekä vanhempien ottamisen mukaan päätöksentekoon. Souto-Manning ja Swick (2006) esittävät vanhempien osallisuudelle avainelementtejä, jotka sopivat myös suomalaiseen inklusiiviseen varhaiskasvatukseen: 1) perheen ja lapsen vahvuuksien huomioimisen toiminnassa, 2) inklusiivisen lähestymistavan, jossa perheitä kannustetaan kumppanuuteen, 3) osallisuuden eri tapojen tunnistamisen ja arvostuksen, 4) ammattilaisen elinikäisen oppimisen yhdessä vanhempien kanssa, 5) perheen osallistumisen tapojen tunnistamisen ja sitä kautta luottamuksen rakentamisen perheen kanssa sekä 6) erilaisuuden arvostamisen ja vastaanottamisen. Edellä mainittuja elementtejä huomioidaan myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Stakes 2005).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa vanhempien osallisuus jaetaan kasvatuskumppanuuteen, vanhempien osallisuuteen yksikön toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja sen arviointiin. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja vanhempien sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosesseissa. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on lapsen tuen tarpeen havaitseminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tuen suunnittelu yhdessä perheen kanssa. (Stakes 2005, 31–34.) Kasvatuskumppanuuden merkitys korostuu, kun lapsi tarvitsee tukea. Varhaiskasvatuksessa tulisi luoda edellytykset vanhempien osallistumiselle ja luoda edellytykset varhaiskasvatuksen ja kodin yhteistyölle esimerkiksi kun lapsen erityistä tukea arvioidaan ja tukea suunnitellaan varhaiskasvatukseen. (Saulio & Heinämäki 2004, 29–31.)

Koulun puolella osallisuuden käsitteen määrittely on ollut selkeämpää (esim. Epstein 2011), mutta varhaiskasvatuksessa vanhempien osallisuudelle ei ole yhtenäistä määritelmää tai mittaria (Bakkers & Denessen 2007). Yhteistä käsitteille vanhempien osallisuudesta on se, että osallisuutta tukevassa toiminnassa ammattilainen tuntee ja kunnioittaa vanhempien yksilöllisiä tarpeita ja taustoja sekä että vanhempien osallisuutta on monenlaista ja se vaatii huolellista suunnittelua, järjestämistä ja osallisuuden ylläpitämistä (Acar & Akamoglu

2014; Bruder 2010). Vanhempien osallisuus on yläkäsite toiminnalle, jota tapahtuu eri ympäristöissä (Sawyer 2015). Xu ja Filler (2008) tuovat esiin, miten osallisuutta tukevassa toiminnassa tulisi huomioida vanhempien voimaantuminen ja valtaistuminen. Jotta osallisuutta tukeva toiminta kykenisi tähän, tulisi kasvatusympäristöissä kehittää tapoja, joilla tehdä vanhempia osallisiksi.

Epstein (2011) on esittänyt kuusi tyyppiä vanhempien osallisuudelle koulussa. Tyypit kuvaavat lapsesta huolehtimisesta eri osa-alueilla, jotka ovat 1) vanhemmuus, 2) vuorovaikutus vanhempien kanssa, 3) vapaaehtoinen osallistuminen, 4) oppiminen kotona, 5) osallistuminen päätöksentekoon ja 6) yhteistyö yhteisön kanssa. Jokaisessa kohdassa on omat ominaispiirteensä sekä haasteensa. Vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa Epstein tuo esiin säännöllisten tapaamisten merkityksen. (Epstein 2011, 394–403.) Mallista voidaan löytää yhtäläisyyksiä myös vanhempien osallisuudelle varhaiskasvatuksessa. Suomessa varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle tehdään vuosittain täydennettävä henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (Stakes 2005). Henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma toimii varhaiskasvatuksessa kuvastaen Epsteinin mallin säännöllisiä tapaamisia osana vanhempien osallisuuden toteutumista. Varhaiskasvatuksen toiminnassa tulisi huomioida palveluiden käyttäjien eli vanhempien osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet (Heinämäki 2004, 9–10), kuten myös Epstein tuo esiin vanhempien osallistumisen päätöksentekoon.

Karila & Alasuutari (2012) tutkivat vanhempien osallisuutta lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Vanhempien osallisuutta varhaiskasvatussuunnitelmissa määrittää varhaiskasvatussuunnitelman lomake, jonka kohdat määrittävät, millaisena asiantuntijana vanhempi kohdataan. Kuntakohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia tutkineet Rantala ja Uotinen (2014) esittivät vanhempien osallisuuden vahvuuksina vanhempien merkittävän roolin lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, vanhempien tärkeyden keskustelukumppaneina päivähoidon ja muiden tahojen ammattilaisten kanssa sekä vanhempien aktiivisen mukaan ottamisen lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen.

Vanhempien osallisuuden haasteet. Bakker, Denessen ja Brus-Laeven (2007) havaitsivat tutkimuksessaan, että opettajat eivät odota vanhempien osallisuutta vain kasvatuksellisissa kotitehtävissä, vaan toivovat vanhempien osallisuuden näkyvän myös varhaiskasvatuksen arjen toiminnassa. Karila ja Alasuutari (2012) toivat kuitenkin esiin, että varhaiskasvatussuunnitelmat ovat asiakaslähtöisiä, minkä vuoksi varhaiskasvatussuunnitelmissa saatetaan keskittyä enemmän vanhempien osallisuuteen ja kasvatukselliseen kumppanuuteen kuin kasvatuksellisiin ja pedagogisiin käytäntöihin varhaiskasvatuksessa eli varhaiskasvatuksen arjen toteutuksen suunnitteluun. Vanhempien osallisuuden toteutumisen pulmallisuuden varhaiskasvatuksen arjessa toivat esiin myös Rantala ja Uotinen (2014) kuntakohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia tutkiessaan. Vanhempien osallisuuden toteutuminen jäi epäselväksi siinä, mitä tehostettu yhteistyö vanhempien kanssa tarkoittaa ja miten vanhemmat ja kotiympäristö otetaan mukaan tuen järjestämiseen.

Bruderin & Dunstin (2015) tutkimuksessa huomattiin, että vain pieni osa tukea tarvitsevien lasten vanhemmista raportoi aktiivista osallistumisesta lapsensa varhaiskasvatuksen erityisopetuksen palveluihin. Vanhemmat eivät myöskään olleet osallisina varhaisen puuttumisen ja varhaiskasvatuksen erityisopetuksen ohjelmissa niin paljon kuin lapsen oppimisen parantamiseksi olisi suositeltavaa. Tämä on huolestuttavaa, koska vanhempien osallisuus tuodaan esiin myös lainsäädännössä (mm. Varhaiskasvatuslaki 7 b §). Vanhemmat saattavat myös olla epäsymmetrisessä asemassa ammattilaisten kanssa. Vanhempia ei tällöin nähdä yhdenvertaisina kasvatuskumppaneina vaan heidät asetetaan asemaan, jossa heidät nähdään toiminnan ja kasvatuksen tavoitteiden kohteina. (Karila & Alasuutari 2012, 22.) Lai & Vadeboncoeur (2012) toivatkin tutkimuksessaan esiin, miten vanhempien rooli erityisopetuksessa ristiriitainen. Ensinnäkin vanhempien osallisuutta vaaditaan kumppanuutena lain muodossa. Toisaalta vanhempien tietoa arvostetaan, mutta kuitenkin tutkimuksessa on tuotu esiin, miten ammattilaisten tietoa arvostetaan, kun lapsen tukea suunnitellaan.

Fishmanin ja Nickersonin (2014) tutkimuksessa tukea tarvitsevan lapsen vanhemmat kokivat suurempia esteitä osallistumiselle kuin yleisen opetuksen

oppilaiden vanhemmat. Vanhemmat olivat vähemmän osallisia kotona, kun he kokivat koulun olevan enemmän tervetulleeksi toivottava, kommunikoi-va ja informoiva. Vanhemmat, jotka tuntevat, että koulu ei tue lasta tarpeeksi, voivatkin tulla motivoituneemmaksi osallistumaan kotona tukeakseen lapsen oppimista. Toisaalta vanhemmat, jotka kokevat, että kasvatusympäristö pitää lapsesta hyvää huolta, saattavat kokea, että kasvatuksen tukemiseen kotona ei ole tarvetta. (Fishman & Nickerson 2014.)

Ingersoll ja Dvorstcsak (2006) toivat tutkimuksessaan esiin, miten ammattilaiset kokivat, että vanhempien saaminen mukaan lapsen kuntoutukseen oli haastavaa. Lea (2006) lisää osallisuuden haasteisiin vanhempien vaikeuden hyväksyä roolia yhteistyön tekijänä. Ammattilaisilla voi olla pyrkimys tehdä vanhempia osallisiksi, mutta vanhempien saaminen osallistumaan voi olla haastavaa. Toimivaa yhteistyötä voi heikentää perheiden kanssa toimivien ammattilaisten vaihtuvuus sekä se, että osa perheistä pitää ammattilaisia asiantuntijoina, joiden tietoa ei voi kyseenalaistaa. Lea tuo esiin myös ammattilaisen pelon erilaista vanhempaa kohtaan. Kun vanhempi ei vastaakaan ammattilaisen odotusta vanhemmasta, voi yhteistyö perhettä huomioivista toimintakäytännöistä huolimatta olla haastavaa. (Lea 2006, 278).

Vanhempien osallisuuden kehittäminen. Vanhempien osallisuudella lasten kasvatuksessa on myös huomattu olevan positiivisia vaikutuksia niin lapselle, perheelle kuin ammattilaisellekin (Acar & Akamoglu 2014). Miedel ja Reynolds (1999) havaitsivat tutkimuksessaan, miten vanhempien osallistuminen varhaisen puuttumisen ohjelmassa lapsen varhaiskasvatukseen sekä esiopetukseen vaikutti positiivisesti lapsen lukemiseen, luokalle jäämiseen 14-vuotiaana sekä vähensi erillisen erityisopetuksen tarvetta.

Vanhempien osallisuuden toteutumiseksi löytyy haasteita, mutta osallisuuden toteutumista on pyritty edistämään erilaisin menetelmin. Eräs näistä on Ingersollin ja Dvorstcsakin (2006) malli koulutuksesta autististen lasten vanhemmille. Ohjelmassa keskityttiin opettamaan perheille luontaisia tapoja parantaa lapsen sosiaalisia taitoja päivittäisissä rutiineissa ja toiminnoissa. Vanhem-

pien sekä opettajien raportit ohjelmasta olivat myönteisiä ja vanhempien kouluttaminen osallistumaan auttoi kehittämään taitoja lapsille. Kuitenkin vain harvassa koulussa vanhempien kouluttaminen kuuluu osana opetussuunnitelmaan. (Ingersoll & Dvorstcsak 2006.)

Varhaisen puuttumisen ohjelmissa vanhempien osallisuuden tukemiseksi on toteutettu kotikäynnejä. Jotta vanhempien osallisuus kotikäynneillä tulee huomioiduksi, tulee kotikäynnit suunnitella niin, että vanhempien on oltava osallisia lapsen tukeen. (Keilty 2008.) Campbell & Sawyer (2009) esittivät tutkimuksessaan, miten kotikäynneillä tavoitteena on valmentaa perheitä käyttämään toimivia interventioita kotona päivittäisessä toiminnassa. Peterson, Luze, Esbaugh, Jeon ja Ross Kantz (2007) toivat tutkimuksessaan varhaisen puuttumisen ohjelman kotikäynneistä esiin, miten kotikäynneillä pyritään parantamaan vanhempien mahdollisuuksia tukea lapsen kehitystä. Tutkimusryhmä toi myös esiin, miten opettaessaan perheitä toimimaan lapsen kehityksen tukemiseksi ammattilaiset eivät toimi suoraan lasten kanssa, vaan toiminnassa pyritään vanhempia kouluttamalla saamaan aikaan kehitystä lapsen oppimisessa.

Uotinen (2008, 106) toi väitöstutkimuksessaan esiin, miten vanhempien ohjauksen kautta vanhemmat saivat tietoa lapsen vammasta ja keinoista tukea lasta ja sitä kautta myös apua kotiin. Myös Swanson, Raab & Dunst (2011) havaitsivat tutkimuksessaan, miten varhaisen puuttumisen ohjelman avulla vanhemmat oppivat näkemään lapsensa vahvuuksia sekä hyödyntämään ohjelmassa opittuja asioita arjessa. Vanhemmat myös kokivat varhaisen puuttumisen ohjelmaan osallistumisen tukeneen heitä rohkaisemaan lapsia oppimaan uusia asioita. Aiemman tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siis, että vanhempia kouluttamalla osallistumaan lapsen kasvatukseen voidaan tehdä vanhempia osallisiksi sekä tukea lapsen kehitystä.

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUS- TEHTÄVÄ

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulma vanhempien osallisuuteen varhaiskasvatuksessa on aiheena ajankohtainen. Varhaiserityiskasvatuksessa painetta muutokseen vanhempien osallisuudessa aiheuttavat sekä opetussuunnitelmien että varhaiskasvatuslain muutokset (Varhaiskasvatuslaki 7 §). Esiope- tuksen opetussuunnitelman perusteet on määrä ottaa kunnissa käyttöön vii- meistään elokuussa 2016 (OPH 2016a) ja uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on tarkoitus antaa kunnille normina vuoden 2017 alussa (OPH 2016b). Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmaa vanhempien osallisuuden toteutumiseen on tutkittu melko vähän, joten myös varhaiskasvatuksen erityis- opettajien roolia vanhempien osallisuudessa on tarpeellista tutkia.

Ekokulttuurisen teorian juuret ovat 1980–1990- luvuilla (Gallimore, Weis- ner, Kaufman & Bernheimer 1989; Nihira, Weisner & Bernheimer 1994) ja eko- kulttuurisen tutkimuksen kontekstissa on toteutettu useita tieteellisiä tutkimuk- sia Suomessa 2000-luvun alussa (mm. Rantala 2002; Tonttila 2006; Uotinen 2008). Kuitenkin myös viimeaikaisessa tutkimuksessa on tarkasteltu ekokult- tuurista teoriaa vanhempien osallisuudessa (mm. Wilder & Granlund 2015; Newland ym. 2013). Vanhempien osallisuuden toteutumiseen on esitetty aikai- semmassa tutkimuksessa haasteita (mm. Ingersoll & Dvorstcsak 2006; Lea 2006; Bruder & Dunst 2015), joten osallisuuden toteutumista sekä osallisuuden toteu- tumiseen yhteydessä olevia tekijöitä tulee selvittää.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus on varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkö- kulmasta. Tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvatuksen erityisopettajat to- teuttavat inklusiivista varhaiskasvatusta yhdessä varhaiskasvatusyksiköiden työntekijöiden kanssa. Tavoitteena on selvittää, miten vanhempien osallisuus näkyy varhaiskasvatuksen arjessa sekä lapsen tuen toteuttamisen ja suunnitte- lun eri vaiheissa. Tutkimuksessa ollaan myös kiinnostuneita siitä, millaisia

haasteita ja edellytyksiä varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat työssään kohdanneet vanhempien osallisuudelle. Tutkimuksessa pyritään myös tarkastelemaan, toteutuuko ekokulttuurinen viitekehys varhaiskasvatuksen erityisopettajien käsityksissä vanhempien osallisuudesta.

Tutkimus toteutetaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka toteutumisessa on tärkeää, että tutkimuskysymykset ja tutkimusaineisto vastaavat toisiaan. Tutkimuskysymykset tarkentuivat aineiston keruun ja aineistoon tutustumisen aikana. (Moilanen & Rähä 2010, 53.) Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisena tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn eri tilanteissa?
2. Millaiset tekijät ovat yhteydessä tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen toteuttamista sekä tutkimuksen kulkua. Ensin esitellään tutkimuksen osallistujat sekä perustellaan tutkimuksen osallistujien valintaa. Seuraavaksi käsitellään tutkimuksen toteuttamista sekä aineiston keruuta haastatteluilla. Kolmanneksi tarkastellaan aineistolähtöistä sisälönanalyysia tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmänä.

5.1 Tutkimuksen osallistujat

Tutkimukseen osallistui kuusi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa kahdesta kunnasta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työnkuva on molemmissa kunnissa samankaltainen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa useammassa kuin yhdessä yksikössä työskentelevää erityislastentarhanopettajaa, jolla ei ole pysyvää lapsiryhmää. Haastatellut varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat molemmissa kunnissa kolmessa tai useammassa päiväkodissa niin sanottuina alueellisina varhaiskasvatuksen erityisopettajina. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnan varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken on jaettu lapsimäärän mukaan varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen yksiköt. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työhön kuului lapsen tuen suunnittelun ja arvioinnin palavereihin osallistuminen erityisesti niiden lasten kanssa, joilla tuen tarve oli tehostetun ja erityisen tuen portailla. Tarvittaessa lapsen palavereihin osallistuttiin myös yleisen tuen portaalla.

Kummassakin kunnassa varhaiskasvatuksen erityisopettajat ohjasivat pienryhmiä, joiden sisällöt ja kokoonpanot vaihtelivat päiväkotien lasten tuen tarpeista riippuen. Pienryhmissä sisältönä oli esimerkiksi kielen kehityksen tukeminen. Yhdellä varhaiskasvatuksen erityisopettajalla työhön kuului konsultoitavan työn lisäksi myös osallistuminen integroidun pienryhmän arkeen. Integroitu pienryhmä eroaa aiemmin mainituista varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaamista pienryhmistä siten, että integroitu pienryhmä on kiinteä ja pysyvä varhaiskasvatusryhmä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaamissa

ryhmissä lasten kokoonpano vaihteli ja lapset tulivat joko samasta tai eri ryhmistä varhaiskasvatustyksissä.

Ryhmien ohjaamisen lisäksi erityisopettajan työnkuvaan mainittiin kuuluvan yhteistyötä eri toimijoiden, kuten neuvolan ja lasta tutkivan tahon kanssa, päiväkotien johtajien ja lapsiryhmien kasvattajien kanssa sekä osallistumista kehittämistyöhön kunnan varhaiskasvatuksessa. Myös vanhemmat mainittiin tärkeinä yhteistyökumppaneina varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvaan kuuluivat myös kotikäynnit, joilla varhaiskasvatuksen erityisopettajat kävivät tutustumassa varhaiskasvatuksen aloittavaan lapseen ja perheeseen lapsen kotona.

Tutkimuksen rajaus varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluihin rajasi aiheen varhaiskasvatusikäisiin tukea tarvitseviin lapsiin. Koska haastattelussa ei puhuttu tietyistä lapsista, haastateltavilla oli mahdollisuus kertoa sekä varhaiskasvatus- että esiopetusikäisistä lapsista. Kunnan toteuttamat alueiden rajaukset määrittivät, miten varhaiskasvatuksen erityisopettajat olivat mukana tukemassa lasta – haastateltava pystyi kertomaan vain sen ikäisten lasten vanhemmista, joita työssään kohtasi.

5.2 Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu

Tutkimuksen haastattelut toteutettiin toukokuussa ja kesäkuussa 2015 puoli-strukturoiduilla teemahaastatteluilla. Tutkimuksen haastattelukunnilta haettiin tutkimuslupaa kuntien tutkimuslupamenettelyn mukaisesti haastatteluja varten. Luvan myöntämisen jälkeen kaikille kuntien varhaiskasvatuksen erityisopettajille lähetettiin *saatekirje varhaiskasvatuksen erityisopettajille* (liite 1)¹, jossa kerrottiin tutkimuksen taustoista ja tutkimukseen osallistumisesta. Kriteerinä haastateltaville oli erityislastentarhanopettajan pätevyys sekä toimiminen useamman kuin yhden päiväkodin erityislastentarhanopettajana. Näin tutkimukseen valikoitui harkinnanvaraisesti henkilöitä, jotka sopivat tutkimuksen kontekstiin ja olivat tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisia (Patton 2002, 243).

---

¹ Saatekirje varhaiskasvatuksen erityisopettajille on lähetetty tutkijan entisellä sukunimellä.

Saatekirjeen lähettämisen jälkeen tutkimuksen haastatteluihin ilmoittautui kuusi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, kolme kummastakin tutkimuskunnasta. Ajat haastatteluihin sovittiin haastateltavien työpaikoille haastateltavien aikataulujen mukaisesti. Haastatteluja ennen tutkimukseen osallistuville varhaiskasvatuksen erityisopettajille lähetettiin sähköpostilla kuvio haastattelusta (liite 2). Kuvion tarkoituksena oli aktivoida tutkimukseen osallistuvia pohtimaan tutkimuksen aihetta halutessaan jo ennen haastattelua. Osa haastateltavista oli kirjannut muistiinpanoja haastattelua varten kuvioon ja tukeutui haastattelussa muistiinpanoihin. Osa puolestaan kertoi havainnoistaan vanhempien osallisuudesta ilman muistiinpanoja tai kuviota.

Kysymysten asettelussa sekä haastattelun suunnittelussa että haastattelutilanteessa pyrittiin siihen, että kysymykset eivät ohjaa haastateltavien vastauksia liikaa vaan haastateltavat kertovat vanhempien osallisuudesta niin kuin se ilmenee heidän työssään. Laadullisen tutkimuksen haastattelun haasteena onkin, miten haastateltavilta kysyy kysymyksiä, joihin haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Kysymysten asettelussa pyrittiin siihen, että kysymykset eivät johdatelleet haastateltavaa. Kysymyksen asettelussa pyrittiin myös siihen, että kysymykseen ei voi vastata "kyllä" tai "ei"-vastauksilla, vaan syvässä haastattelussa pyrkimyksenä oli saada haastateltava kertomaan kokemuksistaan, tunteistaan, mielipiteistään ja tiedostaan. (Patton 2002, 353–354.)

Tutkimushaastattelut toteutettiin tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvatuksen erityisopettajien työpaikoilla rauhallisessa ympäristössä yksilöhaastatteluina. Tutkimushaastattelussa tuotiin teemojen kautta esiin, miten vanhempien osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksen erityisopettajien arjen työssä. Haastattelut kestivät noin tunnin, vähintään 48 minuuttia ja enintään 1 tunnin ja 28 minuuttia. Tutkijan apuna haastattelutilanteessa oli teemahaastattelun pohja (liite 3), johon oli mietitty apukysymyksiä. Haastattelun kulku oli kuitenkin vapaa ja kysymykset oli ajateltu haastattelijan tueksi viemään haastattelu teemoihin ja tutkimuskysymyksiin liittyen eteenpäin.

Haastattelut nauhoitettiin ja haastattelun jälkeen nauhoite tarkastettiin, jotta tarvittaessa haastattelun kulun olisi voinut vielä tarkastaa haastateltavalta.

Haastattelun nauhoittaminen mahdollisti sen, että haastattelutilanteessa haastattelijan tekemien muistiinpanojen ei tarvinnut olla tarkasti sisältöä kuvaavia, sillä haastatteluun voitiin palata haastattelun jälkeen (Patton 2002, 380–381, 384). Haastattelun jälkeen äänitetyt haastattelutallenteet litteroitiin eli purettiin tekstimuotoon. Litteroinnissa käytettiin Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2010, 460–461) käyttämiä litterointimerkkejä. Tässä tutkimusraportissa merkeistä esiintyvät seuraavat:

(( )) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

(.) mikrotauko: 0,2 sekuntia tai vähemmän

Lisäksi aineistoesimerkeissä käytetään merkintää ---, kun aineistoesimerkissä on jätetty pois toistoa.

5.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

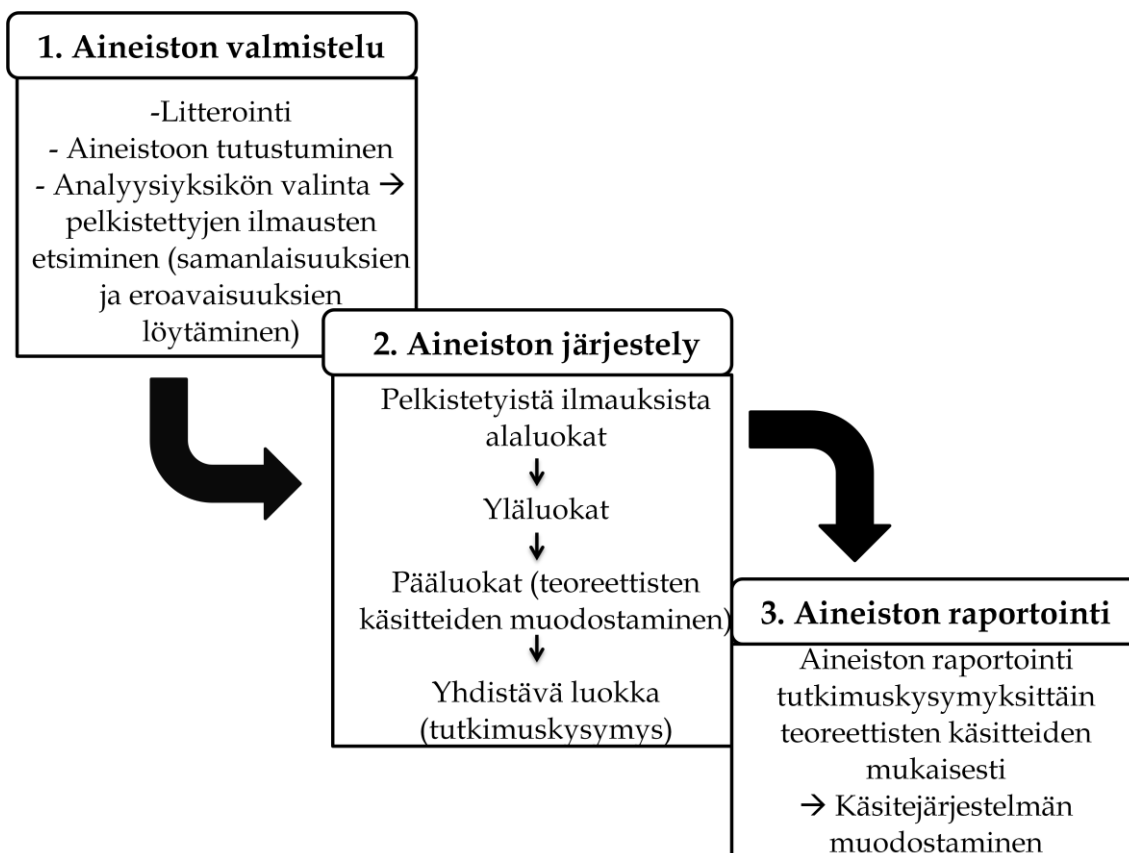
Litteroinnin jälkeen tekstimuotoinen tutkimusaineisto luettiin useaan otteeseen. Tutkimusaineistoon tutustumisen jälkeen tutkimuskysymykset tarkentuivat ja aineiston analyysimenetelmä varmistui aineistolähtöiseksi sisällönanalyysiksi. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata vanhempien osallisuutta, jolloin tutkimuksen toteutukseen sopii aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jonka kautta voidaan kuvailla ilmiötä käsitteellisessä muodossa. (Elo & Kyngäs 2008; Kyngäs, Elo, Pölkki, Kääriäinen & Kanste 2011.) Lisäksi sisällönanalyysin kautta voidaan tuoda lisää tietoa ilmiöstä, jonka määrittely on aikaisemmin ollut laajaa (Hsieh & Shannon 2005). Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on saada lisää tietoa vanhempien osallisuudesta varhaiserityiskasvatuksen kontekstissa.

Sisällönanalyysia käytetään aineiston analyysimenetelmänä sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa. Määrällisessä tutkimuksessa käytetään myös termiä sisällön erittely, jolloin sisällön analyysissa painottuu aineiston kvantifiointi. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 105–110.) Tässä tutkimuksessa käytetty aineistolähtöinen sisällönanalyysi pohjautuu jakoon aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan sekä teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Jako kolmeen sisällönanalyysiin.

lyysin menetelmään eroaa sisällönanalyysissa myös käytetystä jaosta induktiiviseen ja deduktiiviseen sisällönanalyysiin, jossa keskeistä on päättelyn logiikka analyysissa. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin voidaan katsoa edustavan induktiivista päättelyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–118.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: aineiston valmisteluun, järjestämiseen ja raportointiin (Kyngäs & Elo 2008). Kuviossa 2 on kuvattu aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessia tässä tutkimuksessa.

KUVIO 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kuvaus.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi alkaa aineiston pelkistämällä eli tiivistämällä aineiston informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Tässä tutkimuksessa aineiston pelkistäminen toteutettiin etsimällä aineistosta tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmauksia. Pelkistettyjen ilmausten muodostamisessa analyysiyksiköksi valittiin ajatuskokonaisuus. Tutkimuksessa on tarkoituksessa tuoda esiin merkityksiä, joita ajatuskokonaisuuden kautta voitiin tuoda esiin. Analyysiyksikkönä esimerkiksi sana ei olisi tuonut esiin merkityseroja. Taulukossa

1 tuodaan esiin esimerkkejä aineiston pelkistämisestä vanhempien kuuntelussa. Kun analyysiyksikkönä oli ajatuskokonaisuus sanan sijasta, jokainen ilmaus antoi lisää tietoa siitä, millaisia erilaisia merkityksiä kuuntelulla on.

TAULUKKO 1. Esimerkki pelkistettyjen ilmausten muodostamisesta vanhempien kuuntelussa.

Pelkistetty ilmaus	Ajatuskokonaisuus analyysiyksikkönä	Vrt. Analyysiyksikkönä sana
Veon työn ydin on pyrkiä perheen kuulemiseen ja kuuntelemiseen (H1)	Kuunteleminen veon työssä keistä	Kuuntelu
Kuunnella vanhempaa, eikä tuoda omia juttuja esiin (H4)	Kuunnella vanhempien näkemystä	Kuuntelu
Perhettä pitää kuulostella, voiko kaikkea sanoa (H3)	Kuunnella vanhempaa, jotta tietää, mitä vanhemmille voi sanoa	Kuuntelu
Kuulemisen tavalla on väliä: halusitko kuulla ja kuuntelitko oikeasti (H5)	On merkityksellistä, miten vanhempaa kuunnellaan	Kuuntelu

Pelkistettyjen ilmausten muodostamisen jälkeen ilmauksista etsittiin samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia eli aineisto klusteroitiin. Samanlaisuuksien ja eroavaisuuksien etsimisen jälkeen pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin alaluokiksi. Tämän jälkeen alaluokista pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ja aineiston analyysia jatkettiin muodostamalla alaluokista yläluokkia. Yläluokat yhdistettiin pääluokiksi, joiden tarkoituksena oli muodostaa teoreettisia käsitteitä aineistosta. Pääluokat sisältävät alaluokkia, jotka voivat olla toisilleen vastakkaisia. Esimerkiksi pääluokka vanhempien osallisuus tuen palavereissa sisältää sekä vanhempien osallisuuden haasteet että mahdollisuudet palavereissa. Pääluokkien muodostamisen jälkeen koottiin yhdistävä luokka, joka on tutkimuskysymys. Aineiston analyysin kautta vastataan näin tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-113.) Taulukossa 2 on havainnollistettu aineistolähtöisen analyysin luokittelua ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä edellä kuvatun analyysiprosessin mukaisesti.

TAULUKKO 2. Aineiston luokittelu vanhempien osallisuudesta varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) työssä.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Veon lapsituntemus osallisuuden edistäjänä Veo tuo vanhempien ääntä kuuluviin palaverissa Perheen voimauttaminen	Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli lapsen tuen palaverissa vanhempien osallisuudessa		
Vanhempien havainnot kirjataan suunnitelmiin Palaverissa kysytään perheen arjesta Palaverissa vanhemmat asiantuntijoina Vanhemmilla mahdollisuus vaikuttaa tuen etenemiseen Palaverissa suunnitellaan arkea varhaiskasvatukseen ja kotiin Rutiininomainen palaverimalli tukee osallisuutta	Vanhemmat osallisina lapsen tuen palaverissa	Vanhempien osallisuus lapsen tuen palaverissa	
Suunnittelussa vanhempien osallisuus jää pieneksi Palaverissa asiat on ennalta päätetty Vanhempien osallisuus haasteena moniammatillisissa palaverissa	Vanhempien osallisuus haasteena lapsen tuen palaverissa		
Vanhempien osallisuus tuen arvioinnissa	Vanhempien osallisuus tuen arvioinnissa		Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä eri tilanteissa
Huoli ensin puheeksi päiväkodissa vanhempien kanssa Veon huoli Veon rooli kolmiportaisessa tuessa	Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli huolen eri vaiheissa	Vanhempien osallisuus tuen tarpeen havaitsemisessa	
Kotikäynnit tuovat perheen mukaan tuen suunnitteluun Kotikäyntien mahdollisuudet Kotikäynnit vanhempien osallisuuden tukijana	Kotikäynnit vanhempien osallisuuden tukena		
Veo etäinen kasvatuskumppanuudessa Veon työaika haasteena Veon rooli osallisuudessa ryhmän aikuisiin Yhteistyötä vanhempien kanssa voisi tiivistää Vanhemmat pitävät yhteyttä veoon	Veon rooli tukea tarvitsevan lapsen vanhempien arjen osallisuudessa		
Perheen arjen tukeminen Lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden toteuttaminen Vanhempia pitäisi saada varhaiskasvatuksen arkeen Vanhempien osallisuutta arjen kohtaamisissa Vanhempainillat ja -toimikunnat	Vanhempien osallisuuden toteuttaminen varhaiskasvatuksen arjessa	Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen arjessa	
Vanhempien vaikutusmahdollisuudet varhaiskasvatuksen arkeen vähäiset Vanhemmilla pieni rooli varhaiskasvatuksen arjessa Osallisuus arjen toteutuksessa haastavaa	Vanhempien osallisuus arjessa haasteena		

Toiseen tutkimuskysymykseen liittyen aineistoa analysoitiin ensimmäistä tutkimuskysymystä vastaavalla tavalla. Vanhempien osallisuuden taustalla olevat tekijät jakautuvat kuuteen pääluokkaan, joita ovat 1) lapsen tuen tarpeen hyväksyminen vanhemman näkökulmasta 2) luottamus 3) perheen voimavarat 4) vanhempien sitoutuminen osallisuuteen 5) ammattilaisen rooli vanhempien osallisuuden toteutumisessa sekä 6) perheiden kohtaaminen. *Lapsen tuen tarpeen hyväksyminen* on yhteydessä lapsen tuen keston – ovatko vanhemmat ehtineet hyväksyä lapsen tuen tarpeen vai onko hyväksymisen prosessi vasta alussa. *Luottamusta* tarkastellaan osallisuuden toteutumisessa sekä vanhempien luottamuksena ammattilaiseen että ammattilaisen luottamuksena vanhempaan. *Perheen voimavarat* heijastuvat siihen, miten ammattilaiset kohtaavat vanhempia ja miten paljon vanhempien odotetaan ottavan vastuuta lapsen tukemisessa ja yhteistyössä. *Vanhempien sitoutuminen osallistumiseen* tuo esiin vanhempien halun osallistua ja sitoutua varhaiskasvatuksen kanssa tehtävään työhön lapsen tukemiseksi. *Ammattilaisen roolilla* vanhempien osallisuuden toteutumisen yhteydessä olevana tekijänä tarkoitetaan sitä, miten ammattilainen voi omalla asennoitumisellaan ja toiminnallaan edesauttaa tai heikentää vanhempien osallisuutta. *Perheiden kohtaaminen* voi olla taustatekijänä vanhempien kokemukselle osallisuudesta.

Laadullisen sisällönanalyysin lopputuloksena voi olla esimerkiksi käsitejärjestelmä (Kyngäs & Elo 2008). Aineiston analyysin viimeisenä vaiheena tässä tutkimuksessa on käsitejärjestelmän luominen, jossa tuodaan esiin tutkimuskysymysten ohjaamana tutkimuksen keskeiset tulokset, sekä pyritään muodostamaan teorettinen malli vanhempien osallisuudesta. Teorettisessa mallissa vanhempien osallisuus jakaantuu vanhempien haastavaan, muodolliseen sekä ideaaliseen osallisuuteen. Tutkimuksen yhteenvedona esitetty malli esitellään luvussa 6.3.

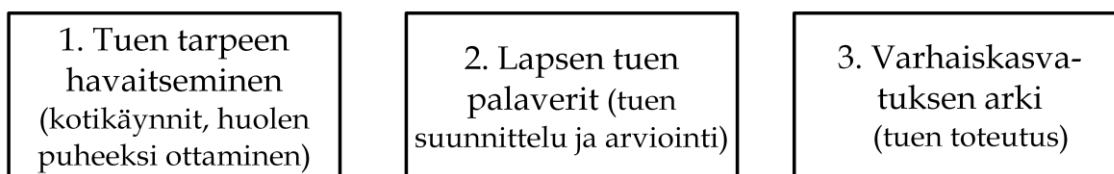
6 VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSEN ERITYISOPETTAJAN TYÖSSÄ

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset tutkimuskysymyksittäin. Alaluvussa 6.1 vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Luvussa tuodaan esiin, millaisena tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Luvussa 6.2 etsitään vastausta toiseen tutkimuskysymykseen ja tarkastellaan tekijöitä, jotka ovat yhteydessä tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Tulosten lopuksi luvussa 6.3 esitetään tutkimuksen keskeiset tulokset kuvion muodossa haastavan, muodollisen ja ideaalisen osallisuuden näkökulmista. Aineistolainauksissa esiintyy varhaiskasvatuksen erityisopettajan nimikkeestä lyhenne *veo*, jota haastateltavat käyttivät haastatteluissa.

6.1 Vanhempien osallisuus tuen eri vaiheissa

Tulosten mukaan tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus näkyi kolmella ulottuvuudella: lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, lapsen tuen tarpeen palaverissa sekä varhaiskasvatuksen arjessa. Kuvio 3 tuo esiin vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn näkökulmasta.

Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä

KUVIO 3. Vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä.

Lapsen tuen havaitsemista tarkastellaan näkökulmasta, miten huoli lapsesta otetaan perheen kanssa puheeksi varhaiskasvatuksessa. Lisäksi tarkastellaan, miten kotikäynnit voivat tukea vanhempien osallisuutta, kun tukea tarvitseva lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. Vanhempien osallisuus lapsen tuen palaverissa tuo esiin osallisuuden haasteet ja mahdollisuudet lapsen tuen palaverissa, varhaiskasvatuksen erityisopettajan mahdollisuudet tukea lapsen tuen palaverissa vanhempien osallisuutta sekä millaista on vanhempien onnistunut ja haastava osallisuus. Lapsen tuen palaverilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa palaveria, jossa vanhemmat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja lapsen oman ryhmän kasvattaja sekä mahdollisesti muut yhteistyötahot käsittelevät lapsen tuen tarvetta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen arjen näkökulma tuo esiin erityisopettajan roolin tukea tarvitsevan lapsen vanhempien arjen osallisuudessa. Lisäksi käsitellään, millaista vanhempien osallisuuden toteuttaminen on varhaiskasvatuksen arjessa sekä millaisia haasteita vanhempien arjen osallisuudelle tutkimuksen aineistossa esiintyy.

6.1.1 Lapsen tuen tarpeen havaitseminen

Vanhempien osallisuus huolen puheeksi ottamisessa. Tutkimuksessa tuli esille, että kun päiväkotihenkilökunnalla ilmenee huoli lapsesta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja tulee lapsen tukeen mukaan vasta sen jälkeen perheen kanssa huolen puheeksi ottamisen jälkeen. Toisaalta varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät työtä varhaiskasvatuksen arjessa, jolloin myös heillä voi herätä huoli lapsesta, jota he ovat tavanneet päiväkotikäynneillä. Seuraavassa esimerkissä kuvataan tilannetta, missä varhaiskasvatuksen erityisopettajan huoli otetaan puheeksi vanhempien kanssa.

H2: Ja sitte jos mä huomaan jotakin, niin kyllä sitten vanhemmat otetaan niinkun keskusteluun eli istutaan niinkun saman pöydän ääreen, että ei niinkun puhelinkeskusteluis tai päivittäisis keskusteluis tällasii asioita niinkun ilmoteta. Että päästään niinkun keskustelemaan puolin ja toisin, että mitä vanhemmat on huomannu ja mitä tota me ollaan huomattu (.) Mä oon saattan tehdä jotain testejä, mitä mä esittelen sitte vanhemmille ja sit puhutaan niinku tästä tehostetusta tuesta ja näistä tukimuodoista, että mihin vois ohjautua, jos on tarvetta ja sitte mietitään vanhempien kans yhdessä, että miten toimitaan

Käytäntönä tutkimuskunnissa on, että vanhemmat otetaan mukaan lapsen tuen suunnitteluun heti, kun huomataan tarvetta tuelle. Huolta lapsesta ei oteta esille arkipäivän keskusteluissa tai puhelinkeskusteluissa vaan keskustelulle varataan aikaa. Kun keskustellaan vanhempien kanssa kasvotusten, antaa se vanhemmille mahdollisuuden kertoa huomioistaan ja näkemyksestään lapsestaan. Esimerkissä mainitaan myös tuen kolmiportaisuus lapsen tukemisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtä tapahtuu tuen kaikilla tasoilla, mutta työn painopiste on tehostetun ja erityisen tuen portailla olevien lasten tukemisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja vanhempien yhteistyöstä voisi olla hyötyä jo tuen ensimmäisellä eli yleisen tuen portaalla.

H6: Toivoisin, että veo olis mukana jo siinä kohtaa kun ei puhuta viel jättisuuresta huolesta. Eli siin kohtaa, kun ne huolet taikka havainnot tukee sitä, että jotain olis jo hyvä aloittaa tekemään. Ja veo pääsis siinä kohtaa siihen yhteistyöhön mukaan, jolloin siit yhteistyöstä tulis kauheen luonnollista ja luontevaa. Eikä heti tietenkää sitä, että meil on niinku mielettömän suuret ongelmat ja kukaan ei oikein tiedä, et mihin myö nyt oikein puututaan, kun siel on niin monta asiaa, mihin pitäis puuttuu. Et aina ois helpompaa kun pääsis varhases vaihees. Ja toisaalta tää mejän uus tehtävänkuvaa tukee sitä (.) sitä ajatust, kun meil on enemmän aikaa olla varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen arjessa niin meil on myöskin mahdollisuus oppii tuntemaan ne lapset ja tehä sitä yhteistyötä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyö vanhempien kanssa huolen alussa voi auttaa varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja vanhempien välisen yhteistyösuhteen muodostumisessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva mahdollistaa osallistumaan varhaiskasvatuksen arkeen ja sitä kautta yhteistyöhön jo siinä vaiheessa, kun tuen tarve havaitaan. Esimerkissä tulee kuitenkin esiin mahdollinen tilanne, jossa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ei pääse osallistumaan yhteistyöhön vanhempien kanssa riittävän ajoissa. Tällöin lapsen ongelmat voivat näyttäytyä arjessa laajoina. Yhteistyön alku voi tällaisessa tilanteessa olla haastavaa, kun haasteet ovat suuria varhaiskasvatuksen erityisopettajan tullessa mukaan yhteistyöhön vanhempien kanssa.

Kotikäynnit vanhempien osallisuuden tukena. Tutkimuksessa esille tuli, että kotikäynti toteutetaan tutkimukseen osallistuneissa kunnissa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa silloin, kun varhaiskasvatukseen tulevalla lapsella on tiedossa tuen tarvetta. Kotikäynnit tukevat perheen ja vanhempien osallisuutta, sillä kotikäynneillä vanhemmat voivat kotiympäristössä kertoa varhais-

kasvatuksen henkilöstölle, *minkälainen lapsi heiltä on tulossa varhaiskasvatukseen* (H5). Kun lapsi on jo aloittanut varhaiskasvatuksessa ja perhe tulee keskusteluun, varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on jo jonkinlainen käsitys lapsesta ja perheestä. Kotikäynneillä perhe voi itse tuoda esiin, millainen heidän huolensa lapsesta on ja millaisin keinoin lasta kotona tuetaan.

Kotikäynnillä varhaiskasvatuksen ja lapsen tuen suunnittelu voidaan aloittaa perheen ja lapsen tarpeista lähtien. Kun varhaiskasvatus alkaa kotikäynneillä, on se *hedelmällisintä ja lapsen tarpeista lähtevää* (H3). Tässä tutkimuksessa kotikäyntejä tapahtui vain varhaiskasvatuksen aloituksessa, mutta mahdollisuutena kotikäynneille ehdotettiin kotikäyntien toteuttamista myös silloin, kun *varhaiskasvatuksessa opittuja taitoja halutaan siirtää kotiin* (H6).

Kotikäyntejä kuvataan varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta toimivaksi käytänteeksi yhteistyösuhteen luomisessa. Kotikäynnillä on koettu *luottamuksen syntyvän eri tavalla ja vanhempien kanssa tulee läheiseksi* (H5), jolloin kotikäynneillä vanhempien osallisuuden toteutumiseksi voidaan luoda vahva perusta.

H3: Et muutos on aina mahdollisuus periaatteessa, että ja sitä niinku yrittää rohkasta näit ihmisii siihen et kotoont niihin kotikäynteihin ja semmoseen niinku yhteistyöhön perheen kaa.

Esimerkissä viitataan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvan muutokseen, joka on mahdollistanut kotikäynnit ja niiden kautta tehtävän yhteistyön perheen kanssa. Työnkuvan muuttuminen on tuonut kotikäynnit varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtavaksi, mutta käytäntönä kotikäynnit eivät olleet vielä täysin vakiintuneet tutkimuskunnissa. Esimerkissä tuodaankin esiin, miten kotikäynteihin ja yhteistyöhön vanhempien kanssa tulee edelleen kannustaa muita varhaiskasvatuksen erityisopettajia.

6.1.2 Lapsen tuen palaverit

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallisuuden tukijana. Tutkimuksen tulokset osoittavat, miten lapsen tuen palavereissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi toimia vanhempien osallisuuden edistäjänä lapsituntemuksensa

kautta. Palaverissa tärkeää on tutkimuksen mukaan, että *lapsista ei puhuta vain teoriassa vaan puhutaan lapsista, jotka on kohdannut* (H5). Lapsen ja perheen tunteminen voi myös lisätä vanhempien tunnetta osallisuudesta.

H4: Et saa nyt ne mut että kyl miä olen yrittäny muistaa joka palaveris, et täs on nyt tän lapsen, tän äidin ja isän lapsest, eikä mikää tämmönen et vanhemmat eniten inhoo sitä kuulemma tutkimusten mukaan, et jos on tota viranomanen panee että tää sun lapsi kuuluu nyt tähän lokeroon ja sit sitä käsitellään. Se on sit se ei oo enää se laps vaan se lokero. Se on se joku ongelma, vaikka autismin kirjon laps. Et sit se on sitä ei nähä lapsena vaan sitä niinku, että semmosesta kun pääsis pois.

Keskeistä osallisuuden toteutumiseksi tässä tutkimuksessa on, että palaverissa tulisi muistaa puhua lapsesta huomioiden, että lapsen vanhemmat ovat mukana palaverissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi lapsen ja perheen tuntemalla edistää vanhempien kokemusta siitä, että lapsi kohdataan juuri näiden vanhempien lapsena, eikä lokerona tai ongelmana. Lapsesta puhuminen ratkaistavana ongelmana voi haastaa yhteistyötä vanhempien kanssa ja siten heikentää vanhempien osallisuutta lapsen tuen palaverissa.

Tutkimuskunnissa varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävänä palaverissa on myös vanhempien mielipiteen ja äänen esiin tuominen. Monialaisissa lapsen tuen palaverissa voi olla mukana monta toimijaa, jolloin vanhempien puheenvuoroille pitää antaa aikaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävänä lapsen tuen palaverissa on usein palaverin kutsujan rooli, jolloin hänen tehtävänä on myös huolehtia siitä, että jokainen osapuoli tulee kuulluksi.

H5: Mikä mun rooli on niissä? Oon järjestänny sen palaverin, organisoinu, pyytäny kelloajat, paikat ja näin, mut et sit siellä välillä tulee toki ehkä niillä lisäkysymyksillä sitte vielä, että täytyy, et huolehtii, että tietyt asiat tulee käyty läpi ja otetaan huomioon (.) ne tietyt asiat, mutta siinäki että kylhän miä usein annan sen puheenvuoron perheille, mutta (.) sit ei oookaa perheitten ihan helppo kertoo omasta lapsestaan -- lisäkysymykset ni auttaahan ne perhettä että esimerkiks vaikka näistä tai näistä kun pelkästään, et se on ihan vaan se (.) hyvin aukinainen et no kertokaa, et millanen kaveri tänne on tulossa.

Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa puheenvuoron vanhemmille ja auttaa lisäkysymyksillä heitä kertomaan omasta lapsestaan. Vanhemmilla voi olla haastavaa tuoda esiin omia ajatuksia lapsestaan joten varhaiskasvatuksen erityisopettajan toiminta palaveritilanteessa voi vaikuttaa siihen, miten vanhempien osallisuus toteutuu. Kun vanhemmille antaa aikaa kertoa lapsestaan ja ammattilainen auttaa kerronnassa, tulee myös vanhemman näkemys lapsestaan kuulluksi.

Perheen arjesta huolehtiminen on myös keskeisenä teemana varhaiskasvatuksen erityisopettajan roolissa tuen palaverissa. Perheen kannattelu on jopa joskus niin keskeistä, että *veon työssä saatetaan kannatella perhettä ja siinä hommassa unohtaa lapsen etu* (H6). Perheen arjen merkitys nousee siten merkittäväksi tekijäksi vanhempien osallisuuden toteutumisessa tässä tutkimuksessa. Kodin arjen merkitys voi olla jopa suurempi kuin varhaiskasvatuksen arjen merkitys, jolloin yhteisen näkemyksen löytäminen palaveriin osallistuvien kesken on tärkeää. Palaverissa vanhempia tuetaan siihen, että lapsen paras toteutuisi myös kotona arjessa. Esiin nostetaan myös vuorohoitolaisten arjen haastavuus:

H3: No on se tosi tärkeä [perheen arjen merkitys], et miten he saa sen arjen sujumaan et jos siel on niinkun nyt oon päässy tutustumaan siihen vuorohoitolaisten arkeen ja tällaseen, et jos se on haasteellista jo ihan tavallisillekin lapsille ja sit vielä on nää vuorohoitolapset niin siel tulee niitä kertoimia niinku joka asiaan paljon enemmän. Niin siellä niinkun (.) kyl se sujuva arki on ja sit jos tulee niit kriisejä tai muuta semmosta niin sit sen heti huomaa siinä lapsessa ja sen lapsen käyttäytymisessä, et mitähän nyt on menossa että kun niinkun on tätä ja tota miten tää nyt muuttuu tämmöseks tää meno. Ja sit yleensä niille löytyy selityksiä tai vanhemmat jopa avoimesti kertoo, että mistä mikäkin johtuu tai mitä on tapahtunu ja. Että kylhän se on se kaikkein tärkein.

Vuorohoito asettaa haasteensa jokaiselle lapselle, mutta tukea tarvitsevalle lapselle vuorohoito voi olla erittäin haasteellista. Esimerkissä tuodaan myös esiin, miten lapsen haasteet voivat vuorohoidossa esiintyä tavallista varhaiskasvatusta suurempana esille. Vuorohoitoa tarvitsevan perheen arkea kotona voivat kuormittaa perheen tilanteet, jolloin palaverissa huolehditaan ja puhutaan myös perheen arjen jaksamisesta. Joskus lapsen haastavan käytöksen taustalta voi löytyä perheen arkeen liittyviä tekijöitä, jolloin perheen arjen tukeminen nousee keskeiseksi teemaksi vuorohoitolapsen tukemisessa. Perheen arki ja mahdollisuudet tukea lasta tuleekin huomioida lapsen varhaiskasvatuksen tukea suunniteltaessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokevat perheen voimauttamisen palaverissa merkitykselliseksi.

H4: Ja jos siä niinku jos siä pystyt voimauttaa sitä vanhempaa. Jos sillä on sellanen tunne, kun se lähtee siitä palaverista, että hei, miä oon tehny jotaa oikein. Mun laps olikii osaskii tämmösen jutun.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi palaverissa toiminnallaan vaikuttaa siihen, millainen kuva vanhemmalle jää palaverista mieleen ja saako vanhempi

palaverista itselleen voimavaroja lapsen tukemiseen kotona. Tutkimuksen mukaan on tärkeää, että kun vanhemmat poistuvat palaverista *vanhemmilla tulisi olla tunne, että on tehnyt jotain oikein* (H4). Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi myös palaverissa yrittää luoda kaikille osapuolille *myönteistä kuvaa lapsesta* (H4), sillä lapsen tuen palavereissa keskustellaan asioista, joiden käsittely saattaa olla vanhemmille vaikeaa. Palaverissa olevat ammattilaiset voivatkin vaikuttaa siihen, millaisena vanhemmat näkevät lapsensa haasteet. Haastatteluissa esiin nousi myös isän osallisuus ja isän voimauttaminen. Isä saattaa olla palavereissa hiljaisempi osapuoli, jolloin isän kuuleminen palavereissa vaatii varhaiskasvatuksen erityisopettajalta isän huomioimista. Esiin tuotiin tapa vastuuttaa isää lapsen tukemiseen ja seuraavassa palaverissa kysyä esimerkiksi, *miten vasa-rointi on sujunut* (H4).

Vanhempien onnistunut osallisuus. Tutkimuksessa vanhempien havaintojen kirjaamisen koetaan *sitouttavan vanhempia lapsen tukeen* (H6). Vanhempien näkemys kirjataan, jotta *suunnitelmaa voi käyttää myös kotona* (H1). Vanhempien osallisuutta tukevana materiaalina mainitaan KEHU-materiaali, jonka koetaan tuoneen *vanhempien ääntä kuuluviin palavereissa* (H3). Keskeistä tutkimuksessa on, että suunnitelmissa tulisi olla tavoitteita, joihin perhe voi sitoutua kotona, eikä vain tavoitteita, jotka on asetettu varhaiskasvatukselle. Vanhempien osallisuutta huomioidaankin sillä, että palavereissa arkea suunnitellaan niin varhaiskasvatuksen kuin kodin arkeen.

H6: Et kyl sit täytyy yhdessä mieltii, et mitkä on niit sellasii pienii juttuja, mitä he tekee siellä kotona, mitä me voidaa tehdä täällä ja toisaalta sit mikä on esimerkiks terapian rooli.

Palavereissa mietitään yhdessä vanhempien kanssa, mikä on kodin, varhaiskasvatuksen ja terapian rooli kuntoutuksessa. Keskeistä vanhempien osallisuuden kannalta on se, että yhdessä mietitään kuntoutusta varhaiskasvatukseen ja kotiin, jolloin vanhemmat ovat aktiivisesti mukana lapsen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Palaverien rakenne itsessään mainitaan vanhempien osallisuutta tukevana. Palaverit aloitetaan *kuulemalla perheen arjesta ja tukiverkoista* (H1). Palaverien

alussa myös kerrotaan perheelle, *miksi palaveri pidetään* (H3), jotta perhe tietää, mikä merkitys palaverilla lapselle ja perheelle on. Palavereissa vanhempia tulisi kuulla asiantuntijoina ja heidän mielipidettään tulisi kysyä. *Koti voi myös ympäristönä olla erilainen* (H6), jolloin vanhempien kuvaus lapsestaan voi erota varhaiskasvatuksessa havaitusta. Vanhempien tieto on kuitenkin arvokasta ja auttaa lapsen tuen suunnittelussa.

Vanhempien osallisuutta palavereissa tukee myös se, että vanhemmilla on mahdollisuus vaikuttaa lapsen tuen etenemiseen. Kun yhteistyö ammattilaisten ja vanhempien välillä toimii, voidaan yhdessä miettiä esimerkiksi *siirtyykö lapsi tehostettuun tukeen ja hakeeko perhe apua muualta* (H2). Vanhemmat voivat myös olla eri mieltä ammattilaisten kanssa lapsen tuen etenemisestä.

H2: Ja voi olla, et joudutaan sit pitää, jos vanhemmat ei oo siinä vaihees valmiita näkee sen lapsen ongelmia ni voi olla, et joudutaan niinkun muutaman kuukauden päästä pitää uus palaveri. Ja sit puhutaan taas tästä asiasta ja sit voi olla, että vanhemmat on miettinyt asiaa ja sit he lähteeki eteenpäin niinku siinä vaiheessa.

Kun osallisuus toteutuu, vanhemmalla on mahdollisuus vaikuttaa lapsen tuen etenemiseen ja yhteistyöhön muiden yhteistyötahojen kanssa. Lupa yhteistyöhön varhaiskasvatuksen ulkopuolisten ammattilaisten kanssa tulee pyytää vanhemmilta. Vanhemmat voivat halutessaan kieltää yhteistyön eri tahojen kanssa ja lapsen tuen eteenpäin viemisen. Toisinaan ajan antaminen vanhemmille voi toimia siten, että lapsen tuen suunnittelu saadaan seuraavassa palaverissa eteenpäin. Vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa voikin olla myös se, että *perhe ei halua viedä lastaan eteenpäin tutkimuksiin ja sitä päätöstä kunnioitetaan varhaiskasvatuksessa* (H1).

Vanhempien haastava osallisuus. Vaikka vanhempien osallisuus voi toteutua tuen suunnittelun palavereissa, löytyy vanhempien osallisuudelle palavereissa myös haasteita. Ensinnäkin vanhempien osallisuus suunnittelussa voi jäädä pieneksi. Vanhempien näkemyksiä lapsestaan kuunnellaan, mutta silti *harvoin vanhemmat pystyvät palavereissa ottamaan kovin vahvaa roolia, vaan jäävät sivuun* (H2). Seuraavassa esimerkissä kuvataan, miten vanhempien osallisuutta voisi olla lapsen tuen palavereissa enemmän.

H1: Suunnitelmien laatimises se et kylhän enemmän vaan minust pitäis jotenki minust näky se mitä lapsen vanhemmat mitä vanhemmat kokee ja miten ne näkee sen asian että se (.) ne (.) tuppaa olemaa enemmän semmosia (.) niinku mejän ammattilaisten rakentamia ja sitte siit ne unohtuu useesti se vanhempien näkökulma sieltä pois

Varhaiskasvatuksen työntekijät kirjaavat lapsen tuen dokumentit, jolloin on mahdollista, että kirjataan ainoastaan ammattilaisen näkökulma, eikä vanhempien näkökulmaa. Kun vanhempien näkemyksiä ei kirjata, heikentää se vanhempien vaikutusmahdollisuuksia lapsen arkeen varhaiskasvatuksessa. Esimerkissä mainitaan, miten suunnitelmien on tapana olla ammattilaisten rakentamia. Suunnitelman kirjaaminen asettaa tällaisessa tilanteessa vanhemman osallisuuden toteutumisen varhaiskasvatuksen arjessa haasteelliseksi, sillä vanhempien näkökulmaa ei ole kirjattu suunnitelmaan, josta sen voisi myöhemmin lukea ja toteuttaa arjessa lapsen tukemiseksi.

Tutkimuksessa monialaiset palaverit nähtiin haasteellisina vanhempien osallisuuden toteutumisen kannalta. Vanhempia kuullaan palavereissa, mutta palaverissa eri alojen asiantuntijoiden tieto voi olla keskeisessä roolissa. Palaverissa ammattilaisilla voi myös olla *kiire siirtyä palaverista toiseen, jolloin vanhempien kuulemiselle ei jää aikaa* (H3).

H6: Moniammatillisissa tiimissä veon rooli on mun mielest kuitenkin se, et me tunnetaan ne vanhemmat hyvin, meil on sellaset arkiset suhteet luotuna, jollon me voidaan niinkun huolehtii omalt osaltamme siitä, että vanhempi saa itsensä kuulluksi, saa sanottua sen asian ja tulee niinku se perheen näkökulma esille, ettei se vaan niinku huku sinne erityistyöntekijöitten ja siit tulee pelkästään sellast puhetta, et kun se lapsi ei osaa taikka lapsi tarvitsee tukea tässä ja tässä.

Kun palaverissa on useita toimijoita ja haasteena on vanhemman kuulemine, varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi huolehtia siitä, että perheen näkökulma tulee esille ja perheellä on mahdollisuus tulla kuulluksi. Tällöin vanhemmilla ei tule tunnetta, että *jää yksin erityisammattilaisia vastaan* (H4). Niin monialaisissa palavereissa kuin muissa lapsen tuen palavereissa vanhemmilla voi olla tunne siitä, että *lapsen tuen eteneminen on jo ennalta päätetty* (H2). Vanhemmilla ei ole tällaisessa tilanteessa todellista mahdollisuutta vaikuttaa lapsen tuen etenemiseen. Onnistuneessa osallisuudessa vanhemmat voivat vaikuttaa tuen etenemiseen, mutta kun osallisuuden toteutuminen on haastavaa, vanhempien vaikutusmahdollisuudet varhaiskasvatuksen tukeen ja lapsen tuen etenemiseen ovat pienet.

Vanhempien osallisuus tuen arvioinnissa. Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa vanhemmat voivat osallistua lapsen tuen arviointiin lapsen tuen palaverissa. Tuen arviointi on kuitenkin tässä tutkimuksessa vähäistä ja tuen arviointi mainittiin vain muutamissa haastatteluissa. Lapsen tuen arviointia tapahtuu, kun suunnitelmat päivitetään. Tällöin voidaan arvioida tuen toteutumista ja suunnitella tuen jatkoa. Haastatteluissa mainitaan, että *vanhemmat ovat yleensä arviointitilanteessa tyytyväisiä ja harvoin antavat palautetta* (H3). Se, että vanhemmat eivät anna palautetta ei kuitenkaan aina kerro siitä, että he olisivat tyytyväisiä.

H1: Jos perheellä on sellainen näkemys et siellä on joku asia huonosti ni (.) ni sehän on vaan tällanen asia mikä pitää selvittää ja puhuu.

H6: Et jos ei vanhemmat uskalla siis niinku yhteistyössä kyseenalaistaa jotain asioita niin ei se asia mee eteenpäin.

Vanhempien tulisi voida kertoa avoimesti mielipiteensä varhaiskasvatuksesta, mutta palautteen antaminen vaatii rohkeutta ja luottamusta. Vanhempien tekemä rehellinen varhaiskasvatuksen ja lapsen tuen etenemisen arviointi on kuitenkin tärkeää, jotta lapsen tuki etenee ja varhaiskasvatuksen tukea voidaan kehittää. Jotta vanhemmat voivat arvioida lapsen tuen toteutumista varhaiskasvatuksessa, vanhemmilla täytyy olla luottamusta varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Jotta lapsen tuki voi edetä, tulisi varhaiskasvatuksessa saada tietoa jo toteutetun tuen toimivuudesta ja siinä mahdollisesti kehitettävistä tekijöistä.

6.1.3 Varhaiskasvatuksen arki

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli vanhempien arjen osallisuudessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien rooli tukea tarvitsevan lapsen arjen osallisuudessa on tutkimukseen osallistuneissa kunnissa vähäistä. Haastatellut varhaiskasvatuksen erityisopettajat tuovat esiin, miten heidän työssään voi itse vaikuttaa siihen, miten vanhempia kohtaa ja miten voi huomioida vanhempien

osallisuutta. Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta heikentää se, millaiseksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivä on muodostunut. Eräs haastateltava mainitseeikin, miten varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat itse *ulkoistaneet itsensä arkipäivänä vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä* (H2) muodostamalla päivän päiväkodissa niin, että ei ole paikalla päiväkodissa silloin, kun vanhemmat hakevat tai tuovat lapsiaan päivähoidosta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat voivatkin itse vaihtaa siihen, millaiseksi oma työpäivä ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö muodostuu.

H2: Että se on just tän työn se niinkun, miten mä nyt sanoisin. Huono tai siis negatiivinen puoli tässä työssä on se, että sä oot semmonen, ainakin kun sä oot semmonen konsultoiva, niin sä oot aika irrallinen niinkun (.) et sä oot aika kaukana niinkun siitä kasvatuskumppanuudesta kyllä suhteessa vanhempiin, että tosi kaukana. [--] ulkopuolinen aika paljon. Että sä oot siellä kuntoutuksessa kyllä ehkä tärkeä linkki, mut suhteet vanhempiin niin aika etäinen.

Esimerkissä viitataan varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoivaan työkuvaan, joka haastaa vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tärkeä osa kuntoutusta ja yhteistyötä lasta kuntouttavien tahojen kanssa, mutta arjen yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettaja on kuitenkin ulkopuolinen suhteessa lapsen varhaiskasvatuksen ryhmän kasvattajiin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osallisuuteen vanhempien kanssa liittyy myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli suhteessa lapsen varhaiskasvatuksen ryhmän aikuisiin. *Varhaiskasvatuksen erityisopettaja näkee vanhempia lähinnä palavereissa* (H2), jolloin vastuu vanhempien arkipäivän yhteistyöstä on ryhmän henkilökunnalla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi joutua pohtimaan omaa suhdettaan vanhempiin henkilökunnan näkökulmasta tilanteessa, jossa vanhempi on yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan useasti palavereiden ulkopuolella.

H4: Ei siin voi liikaakaan ottaa roolia, et sit jos ottaa niinku (.) joskus joku vanhempi tulee tosi sillee ehkä ottaa paljon yhteyttä ja tulee esimerkiks toimistolle juttelee lapsesta. Niin se, et vähän pitää pitää sillee hollii, että se henkilökunta ei koe, että noi kahestaa duunaa tot hommaa täs.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä joutuu pohtimaan, millainen oma rooli on vanhempien osallisuudessa ja millainen rooli ryhmän aikuisilla on.

H6: On vanhemmat on kyl paljon myöskin suoraan tota (.) minuu yhteyksissä, et must se jollain tapaa kuvastaa sellast (.) luottamuksellisuutta ja sitä, et se vuorovaikutus on avointa. Et kysytään paljon asioita ja selvitetään sitte yhdessä niitä.

Toisaalta vanhempien suora yhteydenotto varhaiskasvatuksen erityisopettajaan koetaan osoitukseksi luottamuksesta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa kohtaan. Edellä esitetyt esimerkit kuvastavat ristiriitaa varhaiskasvatuksen erityisopettajan roolissa vanhempien osallisuudessa. Vanhempien tiivis yhteydenpito varhaiskasvatuksen erityisopettajaan kuvastaa luottamusta sekä tuo varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta vanhemman osallisuuden esiin, mutta samalla varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tuntea joutuvansa pohtimaan, ottaako hän liian suuren roolin suhteessa lapsiryhmän kasvattajiin.

Vanhempien osallisuudelle varhaiskasvatuksen arjessa kuvaillaan siis haasteita, mutta osallisuuden koetaan myös toimivan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan arjen työssä vanhempien osallisuuden toteutuminen vaikuttaa tämän tutkimuksen valossa haastavalta, mutta yhteistyö vanhempien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan välillä myös toimii. Vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta tulisi tämän tutkimuksen perusteella *tiivistää* (H2) ja vanhempien osallisuudessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä on *parantamisen varaa* (H4).

Vanhempien osallisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa. Vanhempien osallisuuden toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa sisältää käsitteitä siitä, mitä vanhempien osallisuus on varhaiskasvatuksen arjessa sekä millaisissa tilanteissa vanhempien arjen osallisuutta tapahtuu. Arjen osallisuutta tapahtuu arjen kohtaamisissa lapsen vanhempien kanssa sekä muodollisissa tilanteissa, kuten vanhempainilloissa ja vanhempaintoimikunnissa. Vanhempien osallisuutta arjessa mainitaan olevan myös lapsen tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksen arjessa. Vanhempia ei kuitenkaan mainita läsnä olevina toimijoina varhaiskasvatuksen arjessa kuin yhdessä haastattelussa. Tämäkin osallistuminen arkeen on tapahtunut ennen työskentelyä varhaiskasvatuksen erityis-

opettajana. Arjen osallisuutta on myös perheen arjen tukeminen: *varhaiskasvatuksen arjessa voidaan tukea kotoa puuttuvia elementtejä* (H6).

Vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen arjessa ovat *vanhempainillat ja vanhempainoimikunnat* (H5), joiden kautta vanhemmat voivat vaikuttaa varhaiskasvatuksen arkeen. Toisaalta esiin tuodaan myös näkemys, että *ei pidetä erikseen vanhempainiltoja, vaan tuetaan osallisuutta arjen kohtaamisissa* (H1). Arjen kohtaamiset nousevat vanhempien arjen osallisuuden kuvaamisessa keskiöön.

H6: Et mitä enemmän ollaan niinkun (.) sinut tai tuttuja ni sitä helpompi meidän on keskustella myöskin sit siin kohtaan (.) kun on esimerkiksi jostain lapsen tuen tarpeen tilanteesta tai jostain perheen muuttuneista perhetilanteista kysymys. Et kyl ne arjen kohtaamiset.

Arjen kohtaamisten kautta voidaan luoda pohjaa lapsen tuen palavereissa tapahtuvalle keskustelulle. Kun arjen kohtaamisissa on opittu tuntemaan vanhempia, luo se pohjaa myös vaikeiden asioiden, kuten perhetilanteiden käsittelylle lapsen tuen palavereissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat kuvailevat puheessaan vanhempien osallisuudelle varhaiskasvatuksen arjessa haasteita. Arjen kiireessä *vanhempien kanssa sovitut asiat saattavat jäädä toteuttamatta* (H3) ja arjen keskusteluissa *tietoa palavereissa sovittujen tavoitteiden etenemisestä ei mene kauheesti* (H5). Vanhemman roolia varhaiskasvatuksen arjessa kuvaillaan *vastaaantottavaksi* (H4) ja vanhempien vaikutusmahdollisuuksia varhaiskasvatuksen arkeen kuvaillaan *vähäisiksi* (H2).

H1: Aika pieni (.) Että ne on ne yhteiset palaverit ja sitte ne haku ja tuomiskeskustelut että kyl jotenkii minust niin erityisvarhaiskasvatuksessa kuin varhaiskasvatuksessa ni sitä pitäis sieltä nostaa enemmän (.) esiin. Kuunnella niit vanhempii ei kysyy niiltä ja kysyy ja tarjota vastauksii vaan tai siis tietyst kysyy, mut sit kuunnella eikä tarjota sitä omaa näkemystä että mutku minä.

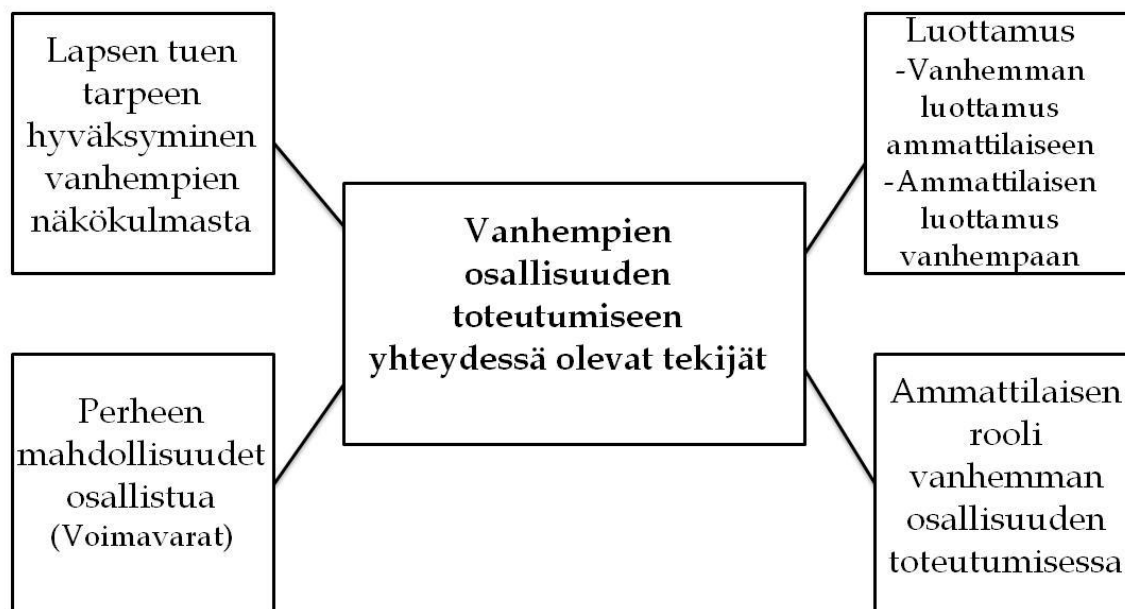
Vanhempien rooli varhaiskasvatuksen arjessa on melko vähäinen. Vanhempien osallisuutta voitaisiin parantaa kuuntelemalla vanhempia, eikä tarjoamalla varhaiskasvatuksen näkemystä. Toisaalta seuraavassa esimerkissä tuodaan esiin näkemys siitä, miten vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen arjessa on muuttunut paremmaksi, mutta edelleenkin vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen arkeen ei koeta tarpeeksi hyväksi.

H2: Että ei se nyt ((*vanhempien rooli varhaiskasvatuksessa*)) siitä ajasta kun mä oon niinku (.) tai no on se nyt muuttunu jos mä oon menny kasiseiska töihin (.) niin tota silloinhan päi-

vähoito oli niinkun vielä sanelevampaa vanhempien suhteen, et me oltiin niinku monista asioista niinku hyvin niinku sit omaa mieltä, että me vaan niinku kerrottiin, että me tehhään näin näin näin näin (.) ja oltiin tarkkoi hakuajoista ja kaikesta ei voinu mennä kauppaan ja pitää hakee laps. Että kyl siinä nyt jollain tasol ollaan menty eteenpäin.

6.2 Vanhempien osallisuuden toteutumiseen yhteydessä olevat tekijät

Tässä luvussa esitellään, millaiset tekijät ovat yhteydessä vanhempien osallisuuden toteutumiseen. Kuviossa 4 tarkastellaan, millaisia tekijöitä tutkimuksessa löytyi vanhempien osallisuuden taustalta sekä ammattilaisen että vanhemman näkökulmasta.

KUVIO 4. Vanhempien osallisuuden toteutumiseen yhteydessä olevat tekijät.

Vanhempien osallisuuden toteutumiseen yhteydessä olevat tekijät jakautuivat 1) lapsen tuen tarpeen hyväksymiseen vanhempien näkökulmasta, 2) luottamukseen, 3) perheen mahdollisuuksiin osallistua sekä 4) ammattilaisen rooliin vanhemman osallisuuden toteutumisessa. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan, miten edellä mainitut tekijät näyttäytyvät varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä.

6.2.1 Lapsen tuen tarpeen hyväksyminen

Vanhempien osallisuuden toteutumiseen yhteydessä olevana tekijänä nähdään se, miten vanhemmat ovat hyväksyneet lapsensa tuen tarpeen. Hyväksymisen mainitaan olevan *se avainsana siihen, että päästään siihen yhteistyöhön* (H5). Vanhempien on helpompi hyväksyä lapsen erityisen tuen tarve. Tuen tarpeen hyväksyminen on vanhemmalle hankalampaa tuen tarpeen alkuvaiheessa, kun tuen tarve on vasta havaittu ja otettu puheeksi.

H3: No sillan jos on esimerkiks joku oikein jo tällänen diagnosoitu lapsi, jolla on jo diagnoosit ja (.) ja joku sellanen asia (.) et missä niinkun on ajoissa jo lähetty tutkimaan ja meil on sit taas se keskussairaala, joka hoitaa ne tutkimus ja ollaan niinku sielt on lähteny vörymään se asia, et sielt on saatu terapiat ja puheterapiat ja nää kuvakommunikaatioasiat ja tämmöset asiat niinkun niin heillähän on niinku asiat aika jo tosi hyvin. Ja heijän kans on niinku se et perheitten prosessi voi toki olla kesken, mut kylhän se niinku heille on tullu selväks, et mistä on kysymys. --- Mut sitkun on sellast vähän epämäärästä huolta tai monessa asiassa on huolta ja siihen voi liittyä (.) liittyy sitte sitä lapsen ongelmaa, perheen jaksamisen ja on niinku ettei olla ihan siinä niinku et jee hyvä kun otitte puheeks. Niin sillan on niinku haastavampaa se yhteistyö

Diagnoosi voi auttaa vanhempaa tuen tarpeen hyväksymisessä. Edellisessä esimerkissä tuodaan esiin, miten lapsen diagnoosi ja sovitut tukimuodot ovat selventäneet perheelle, mistä lapsen tuessa ja tuen tarpeessa on kysymys. Asian hyväksymisen prosessi voi olla kesken, mutta asian hyväksyminen on jo edennyt. Lapsen tuen tarpeen määrittelyn edetessä yhteistyö voi helpottua, kun taas huolen ollessa epämääräistä voi myös yhteistyö vanhempien kanssa olla haastavaa. Kun tukea tarvitsevan lapsen vanhemmilla lapsen tuen tarpeen hyväksyminen on kesken, vaatii se ammattilaiselta myös *ajan antamista asian hyväksymiseen* (H1). Tutkimuksen haastatteluissa todetaan, miten ajan antamisen jälkeen vanhempien voi olla helpompaa hyväksyä lapsen tuen tarve ja siten lapsen tuki saadaan etenemään.

6.2.2 Luottamuksellinen yhteistyö

Vanhempien luottamus ammattilaiseen. Vanhempien luottamus ammattilaiseen näkyy varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja vanhempien välisessä yhteistyössä. Luottamus koetaan yhteistyön kannalta erittäin tärkeänä, sillä *ilman vanhempien luottamusta ei päästä yhtään mihinkään* (H5). Luottamuksen saamiselle pidetään tärkeänä sitä, että vanhemmalla on kokemus siitä, että varhaiskas-

vatuksen erityisopettaja on *pitänyt perheen puolta* (H3). Kasvatuskumppanuus koetaan rakennusvälineenä luottamukselliseen suhteeseen: *kasvatuskumppanuiden kautta päästään avoimeen, luottamukselliseen yhteistyöhön ja sitä kautta lapsen parhaaseen* (H6).

Vanhempien luottamuksen saaminen voi joskus olla vaikeaa, jos perheellä on negatiivisia kokemuksia viranomaisen kanssa toimimisesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voidaan kokea viranomaisena ja *uhkana, joka voi soittaa lastensuojeluun* (H3). Luottamuksen puute voi myös estää lapsen tukea, jos vanhemmat eivät uskalla kertoa arjestaan.

H3: Ja he ei halua kertoa mitää ja he ei halua millää tavalla, et me kysellää heiltä, että siel on niinku. Ja sillon tietyst jollain taval herää huoli, et mitä siel on sellast, et mejän tarvis tietää. Mut heitä ei saa avautumaan tai he kieltää sen kokonaan kaikki asiat tai just sanovat suoraan, et he ei lähe tähän.

Esimerkissä varhaiskasvatuksen erityisopettaja kuvailee, miten se, että vanhemmat eivät kerro arjestaan, voi herättää ammattilaisen huolen perheestä. Kun vanhemmat eivät luota ammattilaiseen, voi se pahimmillaan jopa estää lapsen tuen etenemisen. Luottamuksen saavuttaminen olisikin tärkeää, jotta lapsen tuki etenee lapsen edun mukaisesti. Perheen luottamus ammattilaiseen voi siis olla yhteydessä siihen, miten avoimesti perheet uskaltavat kertoa ammattilaiselle arjestaan. Kysyttäessä, mitä vanhempien osallisuus vaatii vanhemmalta, luottamuksen lisäksi mainitaan vanhemman rohkeus:

H1: Kyl se vaatii vanhemmilt semmost rohkeutta ja sitä että ne voi luottaa meihin kaikkiin ammattilaisiin sillee et vaikka ne sanoo jotakin, mikä on niinku minkä ne ajattelee, ettei kuulostaa meistä kivalta. Ni ne voi luottaa siihen että laps hoidetaa hyvin siint huolimatta et ollaa eri mieltä jostain asioista.

Vanhemman pelkona voi olla, että lapsen kohteluun varhaiskasvatuksessa vaikuttaa se, että vanhemmat ovat eri mieltä ammattilaisten kanssa. Vanhemmalla tulee olla rohkeutta olla eri mieltä, jotta he voivat olla tasavertaisina osallisina ammattilaisen kanssa. Rohkeus mainitaan myös siinä, miten *osallisuus vaatii vanhemmilta rohkeutta, kun on organisaatio vastassa* (H2). Osallisuus vaatii siis vanhemmilta luottamusta ammattilaiseen, että lapsi kohdetaan oikeudenmukaisesti huolimatta siitä, uskaltavatko vanhemmat jopa kritisoida varhaiskasvatuksen toimintaa.

Yhteistyön kesto voi myös olla yhteydessä siihen, millaista varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja vanhempien välinen luottamus on. Pitkä yhteistyö perheen kanssa koetaan vanhempien osallisuuden kannalta hyvänä ja luottamuksellista yhteistyösuhdetta tukevana.

H6: Ja must tuntuu, että mitä enemmän sitä yhteistyötä tehdään, ni sitä helpompi myöskin vanhempien on kertoa siit omasta elämästään taikka perheen tilanteesta taikka perheen voimavaroista, nostaa esille niitä omii huolenaiheita, esittää kysymyksiä, toisaalta myöskin kyseenalastaa.

Kun yhteistyötä on tehty pitkään, vanhempi voi luottaa siihen, että omista taustoista ja vaikeastakin perhetilanteesta ei tarvitse kertoa, koska varhaiskasvatuksen erityisopettaja tuntee jo perheen. Toisaalta pitkä yhteistyö voi lisätä vanhemman luottamusta siinä määrin, että uskaltaa jo kyseenalaistaa varhaiskasvatusta ja lapsen tukea.

Ammattilaisen luottamus vanhempaan. Jotta vanhempien osallisuus voi toteutua, vaatii se ammattilaisen luottamusta vanhempaan.

H1: Uskoo, siis se luotto siihen että perhe ei tule puhumaan puutaheinää vaan se mitä he puhuu niin se on se perheen totuus. Oli se sit mun näkökulmasta tai veon näkökulmasta tai kenen tahansa näkökulmasta kuin kummallista tahansa se perheen kertoma.

Esimerkissä tuodaan esiin, miten vanhemmat kertovat oman totuutensa. Vanhempien näkökulma voi erota varhaiskasvatuksen työntekijän näkökulmasta, mutta kuitenkin ammattilaisen tulee luottaa siihen, mitä vanhemmat kertovat. Kuten luvussa 5 todettiin, vanhempien arki voi erota varhaiskasvatuksen arjestta, jolloin perheen näkökulma voi olla erilainen kuin ammattilaisilla. Toisaalta myös perheet voivat ajatella, että ammattilaiset eivät ymmärrä heidän näkökulmaansa. Myös ammattilaiselta vaaditaan rohkeutta vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä: *miten uskaltaa avata perheen historiaa ja haasteita (H6)* sekä *miten uskaltaa ottaa vaikeita asioita puheeksi vanhemman kanssa (H4)*.

6.2.3 Perheen mahdollisuudet osallistua

Perheen mahdollisuudet osallistua ovat lähtöisin perheestä, mutta toisaalta ammattilainen voi toiminnallaan joko edistää tai heikentää vanhemman mahdollisuuksia osallisuuteen.

Perheiden voimavarat yhteistyöhön ja osallisuuteen tulee huomioida varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Perheen voimavarat ja arki voivat vaikuttaa siihen, *miten perhe näkee, mitä yhdessä varhaiskasvatuksen kanssa voi tehdä* (H5). Ammattilaisen tulisikin huomioida työssään perheen voimavarat ja sitä kautta valmiudet olla yhteistyössä. Perheiden voimavarojen huomiointi yhteistyössä asettaa varhaiskasvatuksen erityisopettajalle vaatimuksia palavereissa ja vanhempien kohtaamisessa: *perheen tarpeisiin ja uupumukseen pitäisi osata vastata* (H3).

H6: Toisaalt niinku se vanhemman osallisuus on myöskin aika periks antamattomuutta semmost (.) et ei saa luovuttaa, et täytyy pitää kiinni siitä ja siihen ei kaikilla vanhemmillä sit oo voimavaroja.

Edellisessä esimerkissä mainitaan, miten osallisuus on vanhemman periksi antamattomuutta, mikä vaatii vanhemmilta voimavaroja. Esimerkissä puhutaan osallisuuden vaatimasta voimavarasta, että ei saa luovuttaa. Esimerkissä myös mainitaan, että kaikilla vanhemmillä ei ole voimavaroja osallisuuteen. Ammattilaisen tulisikin osata työssään huomioida perheen voimavarat ja huomioida perheen voimavarat tuen suunnittelussa ja tavoitteiden asettamisessa. Vanhempien valmiudet osallistua ovat riippuvaisia monesta eri tekijästä. Haastatte luissa mainitaan, *miten perheen arki vie hirveesti energiaa, niin ei hirveästi jaksakaan mitään* (H4). Perheen jaksaminen arjessa voi näkyä perheen osallisuudessa. Jos arki on haastavaa, voi päiväkotipaikka olla perheelle "säilytyspaikka", jonne vanhempi vie lapset päivän ajaksi.

H1: No jos on oikee semmonen hektinen, kiireinen, stressaava tai sit niinku toisaalta myös semmonen niinku henkiset voimavarat on jotenki vähissä. Niin ehkä se elämä on enemmänki sitä ittesä koossa pitämistä sen semmonen turvallisen, mahdollisimman turvallisen ympäristön tarjoamist sitte niille lapsille ja sit se hoitopaikka on vaan se, et sinne voiaa luottaen viedä niinku laps että täällä se hoidetaan, että miä voin rauhas keskitty sit

itteni koossa pitämiseen tai työni hoitamiseen tai mikä se sitten uuvuttakaan ihmistä milloinkin.

Kun arki on kuormittavaa, vanhempien jaksaminen ei välttämättä riitä huolehtimaan yhteistyöstä varhaiskasvatuksessa. Silloin vanhemmille voi riittää, että lapsi hoidetaan hyvin varhaiskasvatuksessa. Tässä tilanteessa myös varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee huomioida, ettei aseta kotiin liikaa vaatimuksia varhaiskasvatuksen tavoitteiden suhteen. Tutkimuksen haastatteluissa myös todettiin, *miten koti ei ole terapiapaikka vaan koti, jossa saa olla ihan relax* (H3). Kotiin ei voi asettaa liikaa paineita lapsen tukemisesta varsinkaan, jos perheen voimavarat eivät siihen riitä.

Vanhempien taustat ja kokemukset voivat myös olla tekijöinä vanhempien osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Vanhempien taustat saattavat vaikuttaa lapsen tukeen ja tuen tarpeen hyväksymiseen. Esimerkiksi *negatiiviset kokemukset tuesta omalla koulupolulla tai päivähoidon kanssa* (H5) voivat olla vanhemmalle esteenä yhteistyölle varhaiskasvatuksen kanssa. Vanhempien tiedolliset valmiudet osallistua tulee myös huomioida tarkastellessa vanhempien osallisuutta.

H4: Mun mielestä niinkun (.) ei vanhemmat voi olla osallisia jos ei myö oteta huomioon sen perheiden niinku valmiuksia ottaa vastaan sitä tietoo. Et perheiden tiedot taidot ja valmiudet pitäs ensin niinkun sen mukaan olla se (.) osallisuuski. Et joku perhe voi olla, et se ei pysty ottamaan joko tunnetasol tai sit ihan (.) tiedollisel tasol niinku pienen jutun kerrallaan, niin se pitää niinku ottaa tavallaan huomioon.

Vanhempien osallisuuden tulee olla sen mukaista, millaiset perheen tiedot ja taidot osallistua ovat. Lapsen tukemisessa perheiden valmiudet vastaanottaa tietoa ovat erilaisia ja joku perhe voi vastaanottaa tunnetasolla tai tiedollisella tasolla vain pienen määrän tietoa kerrallaan. Tämä tulee huomioida lapsen tuen palavereissa niin, että havainnoidaan perheen jaksamista ja valmiutta ottaa vastaan tietoa lapsen tuesta. Haastatteluissa tuodaan myös esiin, *miten perheiden tulee tietää miksi yhteistyötä tehdään ja mikä merkitys on osallisuudella* (H5). Jos yhteistyön tavoite ja perheiden osallisuuden merkitys ei ole perheillä tiedossa, eivät he osaa välttämättä osallistua niin hyvin, kuin riittävän tiedon avulla pystyisivät.

Vanhempien sitoutuminen lapsen osallisuuteen. Vanhempien osallistuminen lapsen tukemiseen riippuu myös vanhemman halusta osallistua lapsen tukemiseen. Tässä tutkimuksessa esiin nousee käsitys, että *enenevässä määrin vanhemmat ovat kiinnostuneita varhaiskasvatuksen asioista ja harvemmassa ovat ne, jotka kieltävät asian* (H3). Tutkimuksessa esiin tuli kuitenkin myös näkemys siitä, että *aina vanhemmat eivät halua osallistua vaan lapsen perushoito riittää* (H3). Haasteena osallistumiselle mainitaan se, *otetaanko vanhempia mukaan* (H1). Vanhemmilla vaikuttaisi siis olevan halua osallistua osallisuuteen enemmän kuin he tällä hetkellä osallistuvat.

Osallisuuteen sitoutuminen vaatii myös sitä, että vanhemmalla on kokemus siitä, että hän voi vaikuttaa lapsen tukeen varhaiskasvatuksessa. Seuraavassa esimerkissä tuodaan esiin, miten vanhemmilla tulisi olla kokemus siitä, että on osallisena lapsen kuntoutuksessa.

H1: Se on mun niinku pyrkimys, että miä haluaisin, että ne perheet voi kokee olevansa niinku yks osa sitä lapsen kuntoutusta ja elämää niinku yhdessä varhaiskasvatuksen ja muitten kuntouttavien tahojen kanssa.

Vanhempien osallistumisessa varhaiskasvatuksen tukeen tulee huomioida, että vanhemmat ovat luonnollinen osa lapsen kuntoutusta. Vanhempien roolia voi tuoda esiin palaverissa, mutta toisaalta vanhempien osallistuminen oman lapsensa tukeen pitäisi olla itsestään selvää. Haastatteluissa mainitaan, miten vanhempien *vastuuttaminen* (H3) eli perheelle roolin antaminen lapsen tuessa voi luoda vanhemmille tunnetta siitä, että on oikeasti osallisena lapsen tukeen. Varhaiskasvatuksessa ja terapioissa ammattilaiset toteuttavat lapsen tukea. Kuten esimerkissä mainitaan, perheellä tulisi kuitenkin olla tunne siitä, että he ovat yksi osa lapsen kuntoutusta ja elämää.

Vanhempien haluun osallistua voi myös liittyä tunne hyvästä vanhemmuudesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi puheellaan tuoda esiin, miten *vanhemmat ovat lähtökohtaisesti kaikkine haasteineen ja puutteineen sen lapsen just parhaat vanhemmat* (H6). Kokemus onnistumisesta vanhempana voi kannatella vanhempaa yhteistyössä ja lisätä halua osallistua lapsen tukeen varhaiskasvatuksessa. Vanhemmat kasvattavat lastaan perheen omalla tavalla, jolloin varhaiskasvatuksessa voidaan tukea perhettä kasvatustehtävässä. Haastatteluissa

tuodaan myös esiin, miten *vanhemmille tulee myös antaa aikaa pohtia, onko osallisuus heille tärkeää* (H5).

6.2.4 Ammatilaisen rooli vanhempien osallisuuden toteutumisessa

Ammattilaisen rooli vanhempien kohtaamisessa on keskeisessä asemassa, kun tarkastellaan perheen osallisuutta. Palavereissa ja vanhempien kohtaamisessa arkipäivänä ammattilainen voi omalla toiminnallaan edistää vanhempien osallisuuden toteutumista.

H1: No kyllä se on se mikä täs on jo monta kertaa tullu se, että (.) niit perheitä pitää pitää asiantuntijoina.

H5: Että oli tää tasavertanen, sit asiantuntijarooli ja tää tyhjä pää. Et miten myö päästää pois ja miten vanhemmat pääsee pois siitä, että et myö ei olla pelkästään niitä asiantuntijoita. Miten myö osataan olla tyhjäpäinä.

Perheiden tunnetta osallisuudesta lisää se, että he kokevat palavereissa ja muissa kohtaamisissa tulevana kohdeksi lapsensa asiantuntijoina. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi itse vanhempia kohdatessaan pohtia, millaisessa asemassa on vanhempiin nähden ja miten vanhempia kohtaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on myös usein palavereissa roolissa, joka mahdollistaa vanhempien äänen esiin tuomisen. Ammatilaisen tulisi myös osata kohdata vanhempia ilman omaa asiantuntijan roolia ja ennakkokäsityksiä, ja sen sijaan kohdella asiantuntijoina vanhempia. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä keskeiseksi mainitaan ”tyhjäpäin” rooli palavereissa. Tällä tarkoitetaan sitä, että ammattilainen pystyisi vanhempia kohdatessaan kuuntelemaan vanhempaa ja ottaa vanhemman tiedon vastaan ilman omaa asiantuntijan roolia ja sen sijaan tuoda esiin vanhempien asiantuntijuutta.

Vanhempien osallisuuden toteutuminen vaatii ammatilaiselta avarakatseisuutta. Työssä kohtaa erilaisia perheitä, joiden ajatusmaailmat ja toimintatavat voivat poiketa työntekijät omista. Tämä aiheuttaa sen, että ammatilaiselta tarvitaan *ajatusmaailman avartamista erilaisia perheitä kohtaan* (H3) sekä *erilaisuuden sietokykyä* (H2). Vanhempien osallisuus myös haastaa niin vanhempia kuin ammatilaisia *hyväksymään toisemme niinku erilaisina ihmisinä* (H1). Vanhempia

kohdatessaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi myös joutua kohtaamaan omia ennakkokäsityksiään ja ennakkoluulojaan.

H5: Et vaikka ne miten tekis hassuja asioita tai se oma tunne-elämä on siellä niin mistä sitä sit siinä sun omassa roolissas kuitenkin löydät ne sanat, että ihanaa kun siä tulit paikalle. Et semmonen pienet asiat, vaikka sul sisimmässäs olis semmonen vaikka joku äiti, jolla on huumetausta. Ni mikä sulla on ennakoasetelma siinä kohtaan sitä äitiä kohtaan.

Esimerkissä tuodaan esiin varhaiskasvatuksen erityisopettajan pohdintaa siitä, miten kohdatessaan vanhemman ammattilainen löytää positiiviset sanat omista ennakoasetelmista huolimatta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja pohtii, miten kohtaa huumetaustaisen vanhemman niin, että omat ennakkokäsitykset eivät näy vanhemman kohtaamisessa. Omia tunteita joutuu pohtimaan ja hallitsemaan, jotta voi kohdata vanhemman tasavertaisena myös haastavassa tilanteessa.

Kunnioittava kohtaaminen. Perheiden kohtaamisessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä *kunnioitus on vuorovaikutustilanteessa tärkeimpiä asioita* (H6). Perheiden kohtaamisessa tavoitteena on yhteisymmärrys perheen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja vanhempien yhteistyössä ideaalina olisi, että *kuljetaan rinnakkain kohti yhteistä tavoitetta ja maalia* (H6). Vanhempien osallisuus on joskus haastavaa, eikä vanhemmilla ole halua tai voimavaroja osallistua. Yhteistyön tavoitteena tulisi kuitenkin olla se, että *ei olla toisiaan vastaan vaan yhdessä asian äärellä* (H5).

Vanhempien kohtaamisessa ensikohtaamisen ja sanojen merkitys on myös huomioitava. Ensikohtaamisella voidaan vaikuttaa paljon siihen, millaiseksi yhteistyö vanhempien kanssa muodostuu. Palaveriin tullessaan *vanhemmat saattavat olla jännittyneitä, jolloin ensihetket ovat tärkeitä* (H5).

H4: Me oltii semmoses kuuntelemas semmost yhtä äitii ni se sano, että hän katsoo --- miten se häntä katsoo ja miten hänet ottaa se viranomainen ni sen mukaan hän joko nyökyttelee, et juu juu juu tai sit hän rupee sen kans puhumaan. Et se on niinku kaikkein oleellisin se ensivaikutelma.

Esimerkissä tuodaan esiin, miten äiti kohtaamisen alussa tarkkailee, miten ammattilainen kohtaa vanhemman. Tämän jälkeen äiti päättää, kertooko hän omista asioistaan viranomaiselle. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä tulee

kin pohtia, miten kohtaa vanhemmat ensimmäistä kertaa ja miten asiat vanhemmille sanoo. Sanojen merkitystä voi jo ennen palaveria pohtia yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa: miten sanoo asiat niin, että perhe ottaa ne vastaan. Jos ammattilainen puhuu ammattikielellä, voi perhe ihmetellä, mistä puhutaan. Tuen tarpeet pitäisikin avata *vanhempien kielellä konkreettisesti* (H4).

Perheen kuuntelu. Vanhempien osallisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää vanhemman kuuntelu. Perheen ja vanhemman kuuntelun mainitaan olevan *varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn ydin* (H1). Vanhemman kuunteluun sisältyy myös se, miten varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoi vanhempaa ja miettii, *mitä vanhemmat ovat valmiita kuulemaan* (H3). Vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa tukee, että varhaiskasvatuksessa uskalletaan kuunnella, mitä vanhemmalla on sanottavana.

H5: Ja kuuntelu, kuulitko kuitenkin, vaikka kuuntelit, ja miten kuulit, halusitko kuulla. Mut se osallisuus ylipäättänsä, jotta se toimii, ni ilman sitä luottamusta ja aikaa ja kuunteleu ni ei se oo mahdollista.

Ammattilainen voi kuunnella vanhempaa eri tavoin. Vanhempien osallisuuden kannalta on olennaista se, että *halutaan kuulla, miten perheellä menee* (H1). On eri asia, ottaako vastaan asian, jonka vanhempi kertoo vai antaako vanhemman puhua ja lopulta ei toimi vanhemman kertoman mukaan. Se, miten ammattilainen kuuntelee vanhempaa, on yhteydessä siihen, miten vanhempi luottaa ammattilaiseen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä tulisikin pysähtyä miettimään, onko vanhemman huolien ja tiedon kuuntelulle aikaa ja miten työssä voisi hyödyntää vanhemmilta kuultua tietoa. Vanhempien osallisuudeksi ei siis riitä se, että kuullaan vanhempien mielipide sen takia, koska se kuuluu kuunnella, vaan vanhempien näkemyksestä täytyy olla aidosti kiinnostunut.

Arjen kohtaamiset nousevat varhaiskasvatuksen erityisopettajien puheessa vanhempien osallisuuden toteutumisessa keskeiseen asemaan.

H2: No kyl sellanen niinkun tiivis päivittäinen yhteistyö. Sellanen niinku (.) semmonen hienotunteinen yhteistyö, että ei takerruta niihin negatiivisiin asioihin liikaa vaan puhutaan myös positiivisista asioista.

Arjen kohtaamisissa voidaan luoda yhteistyötä vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan välille. Päivittäisten kuulumisten vaihdossa tuen tarpeen lapsilla *vanhemmat saavat kuulla paljon negatiivista* (H2). Varhaiskasvatuksen erityisopettajalla onkin herännyt huoli siitä, *jaksaako vanhempi kuulla negatiivista palautetta* (H5). Kysyttäessä vanhempien osallisuutta edistäviä tekijöitä, tuodaankin esiin positiivisen palautteen merkitys. Päivittäisessä yhteistyössä positiivisen palautteen kautta voidaan kehittää vanhempien osallisuutta.

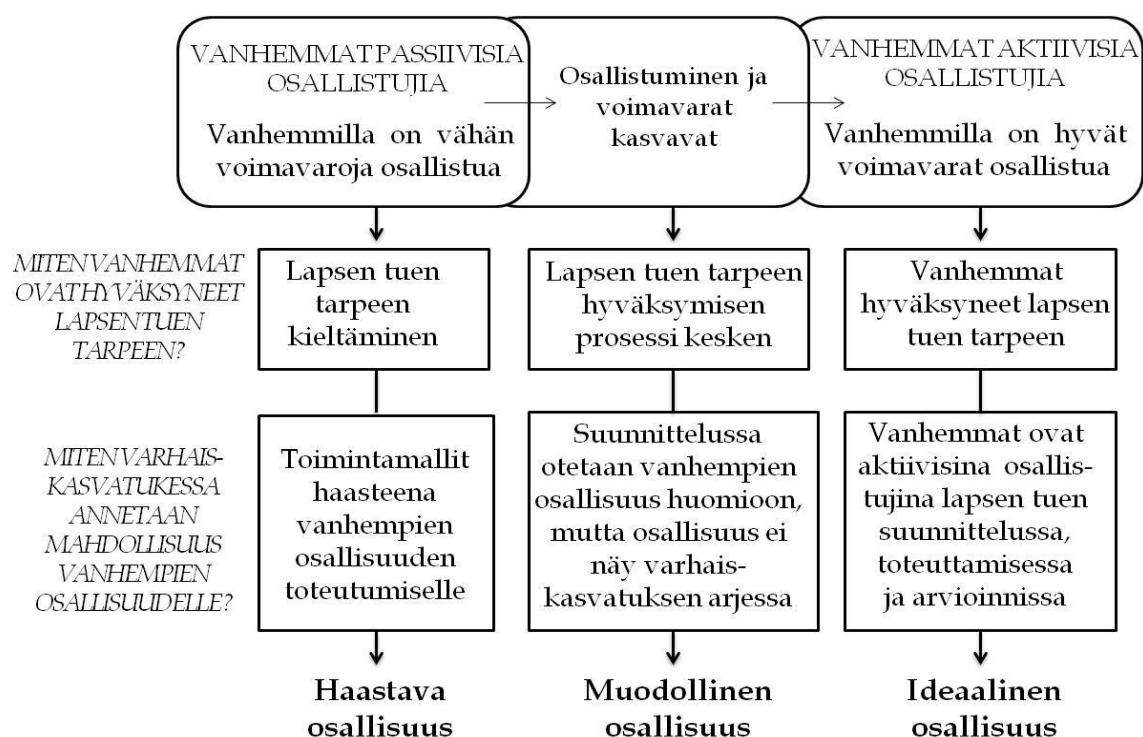
6.3 Haastava, muodollinen ja ideaalinen osallisuus

Tutkimuksen tulosten yhteenvedona on muodostettu osallisuuden malli (kuvio 5), jossa vanhempien osallisuus jaetaan haastavaan osallisuuteen, muodolliseen osallistumiseen sekä ideaaliseen osallisuuteen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien kuvaukset vanhempien osallisuudesta muodostavat näin käsitejärjestelmän vanhempien osallisuuden toteutumiseksi varhaiserityiskasvatuksessa. On kuitenkin huomioitava, että jokainen tekijä vaikuttaa vanhempien osallisuuden toteutumiseen, eikä selkeää ja jokaisessa tilanteessa pätevää mallia voida muodostaa. Ideaalina olisi kuitenkin, että vanhemmat olisivat aktiivisina osallistujina, sekä varhaiskasvatus olisi valmis mahdollistamaan vanhempien osallisuutta toimintamalleillaan.

Muodollinen osallistuminen kuvastaa vanhempien osallisuutta, kun vanhemmat osallistuvat lapsen tukeen esimerkiksi lapsen tuen palavereissa, mutta eivät kuitenkaan ole aktiivisina toimijoina varhaiskasvatuksen arjessa lapsen tuen toteuttamisessa. Tuloksissa mainittiin, miten vanhempien näkökulmaa ei aina kirjata lapsen tuen dokumentteihin. Kun vanhempien näkemystä ei kirjata dokumentteihin, voi se näkyä myös vanhempien osallistumisessa varhaiskasvatuksen arjessa.

Mallissa vanhempien rooli lapsen tukemisessa on muuttuva tekijä: haastavassa osallisuudessa vanhemmilla on vähän voimavaroja osallistua sekä he ovat passiivisessa roolissa, mutta ideaalisessa osallisuudessa vanhemmilla on hyvät voimavarat osallistua sekä vanhemmat ovat aktiivisia toimijoita lapsen

tuen jokaisessa vaiheessa. Muodollisessa osallistumisessa vanhempien voimavarat ja osallistuminen lapsen tukeen kasvavat. Haastavalle osallisuudelle ominaista on, että vanhemmat eivät hyväksy lapsen tuen tarvetta, mikä asettaa haasteensa osallisuuden toteutumiseksi. Ideaalinen osallisuus vaatii siis, että sekä vanhemmat ovat hyväksyneet lapsen tuen tarpeen ja ovat valmiita osallistumaan, mutta myös varhaiskasvatus on valmis ottamaan vanhemmat mukaan lapsen tuen prosessiin.

KUVIO 5. Haastava, muodollinen ja ideaalinen osallisuus.

Arjen työssä vanhempien osallisuuden toteutumiseksi on huomioitava tekijöitä mallin jokaiselta osa-alueelta. Esimerkiksi vanhemmilla voi olla enemmän halua osallistua, mutta varhaiskasvatus ei tue vanhempien aktiivista osallistumista. Toisaalta varhaiskasvatuksen toimintamallit voivat olla osallisuutta tukevia, mutta vanhemmilla ei ole voimavaroistaan tai tuen tarpeen hyväksymisestäään huolimatta halua osallistua. Haastatteluissa tuodaankin esiin, miten *vanhemmilla ei aina ole halua osallistua* (H1). Toisaalta vastakkaisena näkemyksenä tuodaan esiin se, miten *vanhemmilla olisi enemmänkin halua osallistua* (H2).

7 POHDINTA

Pohdinnassa tuodaan esiin tutkimuksen keskeisimmät tulokset sekä tarkastellaan, miten tutkimuksen tulokset heijastavat aiempaa tutkimusta. Luvussa tuodaan esiin myös, miten tutkimuksen tulokset näyttäytyvät ekokulttuurisen teorian kontekstissa sekä miten aiemmin esitelty Rantalan (2002) ideaalimalli ekokulttuurisesta teoriasta toteutuu tässä tutkimuksessa. Lisäksi tuodaan esiin tutkimuksen luotettavuus, rajoitukset sekä jatkotutkimushaasteet.

7.1 Vanhempien osallisuus haasteena ja mahdollisuutena

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuus on varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Vanhempien osallisuudelle ei ole ollut selkeää määritelmää varhaiskasvatuksessa, mikä näkyi myös tässä tutkimuksissa varhaiskasvatuksen erityisopettajien kuvauksessa vanhempien osallisuudesta. Etenkin arjen osallisuudessa vanhempien osallisuuden määrittely oli laajaa ja osallisuus arjessa kuvailtiin vaihtelevin menetelmin. Vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä koettiin tapahtuvan lapsen tuen palavereissa, kotikäynneillä, huolen puheeksi ottamisessa sekä varhaiskasvatuksen arjessa. Vanhempien osallisuuteen yhteydessä olevia tekijöitä löydettiin ammattilaisten toimintatavoista, luottamuksellisesta yhteistyöstä sekä perheiden mahdollisuuksista ja voimavaroista osallistua lapsen tukemiseen ja yhteistyöhön varhaiskasvatuksen kanssa. Vanhempien osallistumisen aktiivisuus sekä vanhempien voimavarat olivat yhteydessä siihen, millaiseksi vanhempien osallisuus muodostuu lapsen tukemisessa. Tärkeää oli se, miten vanhemmat ovat hyväksyneet lapsen tuen tarpeen sekä luottamus yhteistyössä.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin, miten vanhempien lapsen tuen tarpeen ja erilaisuuden hyväksyminen kuvastaa ympäristön suhtautumista erilaisuutta kohtaan (Ferguson 2002). Tukea tarvitsevan lapsen vanhemmat

saattavat kokea huolta ja surua nähdessään lapsensa erilaisena. Tilanteen hyväksymisessä avuksi voi olla ammattilaiselta tulleet konkreettiset ajatukset siitä, millaisin keinoin haastavaa tilannetta voi parantaa. (Brotherson ym. 2010) Jotta voidaan tehdä yhteistyötä perheen kanssa, on tärkeää ymmärtää perhettä. Park, Alber-Morgan & Fleming (2011) toivat esiin, että kun ammattilaiset välittävät aitoa huolta vanhemmille, vanhemmat ja ammattilaiset voivat alkaa rakentaa luottavaa kumppanuussuhdetta ja myös vanhemmat saattavat osoittautua halukkaammiksi olemaan aktiivisesti lapsensa oppimisessa mukana.

Palavereissa oli huomattavissa toimintatapoja, jotka tukivat vanhempien osallisuutta sekä toimintatapoja, jotka asettivat haasteita vanhempien osallisuuden toteutumiseksi. Haasteena vanhempien osallisuudelle palavereissa koettiin monialaiset palaverit, joissa vanhempien näkökulma jäi joskus kuulematta. Aikaisemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin, miten monialaisissa palavereissa vanhempien kanssa vanhemmat saattavat olla epäsymmetrisessä asemassa ammattilaisiin nähden. Ammattilaisten tulisikin olla tietoisia, miten omalla puheella voi vaikuttaa vanhempien osallisuuteen. (McCloskey 2010, 169.) Myös Karila ja Alasuutari (2012) mainitsevat, miten jo varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeet itsessään saattavat asettaa vanhemmat toiminnan kohteiksi eikä aktiivisiksi osallistujiksi lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun.

Vanhempien ja ammattilaisen välisen toimivan yhteistyön edellytyksenä oli tässä tutkimuksessa vanhemman luottamus ammattilaiseen sekä ammattilaisen luottamus vanhempaan. Blue-Banning, Summers, Frankland, Nelson & Beegle (2004) tarkastelivat tutkimuksessaan vanhempien ja ammattilaisten näkemyksiä kumppanuudesta. Heidän tutkimuksessaan kumppanuuteen yhteydessä olevalla luottamuksella tarkoitettiin sitä, että lasta kohdellaan oikeudenmukaisesti, vaikka vanhemmat olisivat eri mieltä ammattilaisen kanssa. Myös tässä tutkimuksessa koettiin tärkeäksi, että vanhemmat uskaltavat kertoa luottamuksellista tietoa ammattilaiselle ilman, että ammattilainen käyttää tietoja vanhempia vastaan.

Acar ja Akamoglu (2014) mainitsivat tutkimuksessaan, että vanhemmat tarvitsevat tiedollista ja emotionaalista tukea intervention aikana. Kun van-

hemmat saavat lisää tietoa, ovat he usein kiinnostuneita edistämään lapsen oppimiskokemuksia (Bennington 2004). Myös tässä tutkimuksessa vanhempien tieto ja kokemus omasta hyvästä vanhemmuudesta tuotiin esiin osallisuuden yhteydessä olevana tekijänä. Kun vanhemmilla oli selvä käsitys omasta roolistaan ja kyvykkyydestään auttaa lasta, he osallistuivat enemmän lapsen tukeen varhaiskasvatuksessa. Myös Fishman & Nickerson (2014) toivat esiin vanhempien tiedon merkityksen. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhemmat saattavat osallistua jos tietävät, miten lasta tuetaan. Heidän tutkimuksessaan erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat osallistuvat lapsen tukemiseen omasta jaksamisestaan ja energiastaan huolimatta. Tässä tutkimuksessa havaittiin kuitenkin myös se, että vanhempien arjen haastavuus voi heikentää heidän osallistumistaan lapsensa varhaiskasvatukseen.

Vanhempien kohtaamisessa tärkeänä pidettiin erilaisten perheiden kunnioittavaa kohtaamista. Joskus vanhempien kohtaaminen oli haastavaa ja esimerkiksi päihdeongelmaisen vanhemman kohtaamisessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja joutui pohtimaan omia toimintatapojaan. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin, miten ammattilaisen pelko erilaista vanhempaa kohtaan voi heikentää yhteistyötä (Lea 2006). Vanhemman tapa olla vanhempi voi edustaa täysin erilaista käsitystä ammattilaisen vanhemmuuden käsitteen kanssa. Blue-Banning ym. (2004) toivat tutkimuksessaan esiin, miten vuorovaikutus on tärkeänä tekijänä ammattilaisen ja vanhempien väliselle yhteistyölle. Keskustelun pitäisi myös olla rehellistä ja avointa eikä vain kertomista lapsen haasteista. Tärkeää olisi, että annetaan myös positiivista palautetta lapsesta haasteiden lisäksi. Myös tässä tutkimuksessa arjen kohtaamisissa tärkeänä pidettiin, että perheelle kerrotaan myös positiivisia asioita lapsesta eikä keskitytä arjen haasteisiin. Tässä tutkimuksessa tuotiin esiin myös, miten kuuntelu on tärkeää vanhempien osallisuudessa. Myös McCloskey (2010) sai tutkimuksessaan tulokseksi, että kun vanhemmat tulevat kuulluiksi ja heidän mielipiteitään kunnioitetaan, he myös osallistuvat aktiivisemmin lapsen kasvatukseen.

Päivittäiset kohtaamiset koettiin keskeisenä vanhempien osallisuuden toteutumisessa arjessa sekä myös keskeisenä tekijänä osallisuudelle. Kuitenkaan

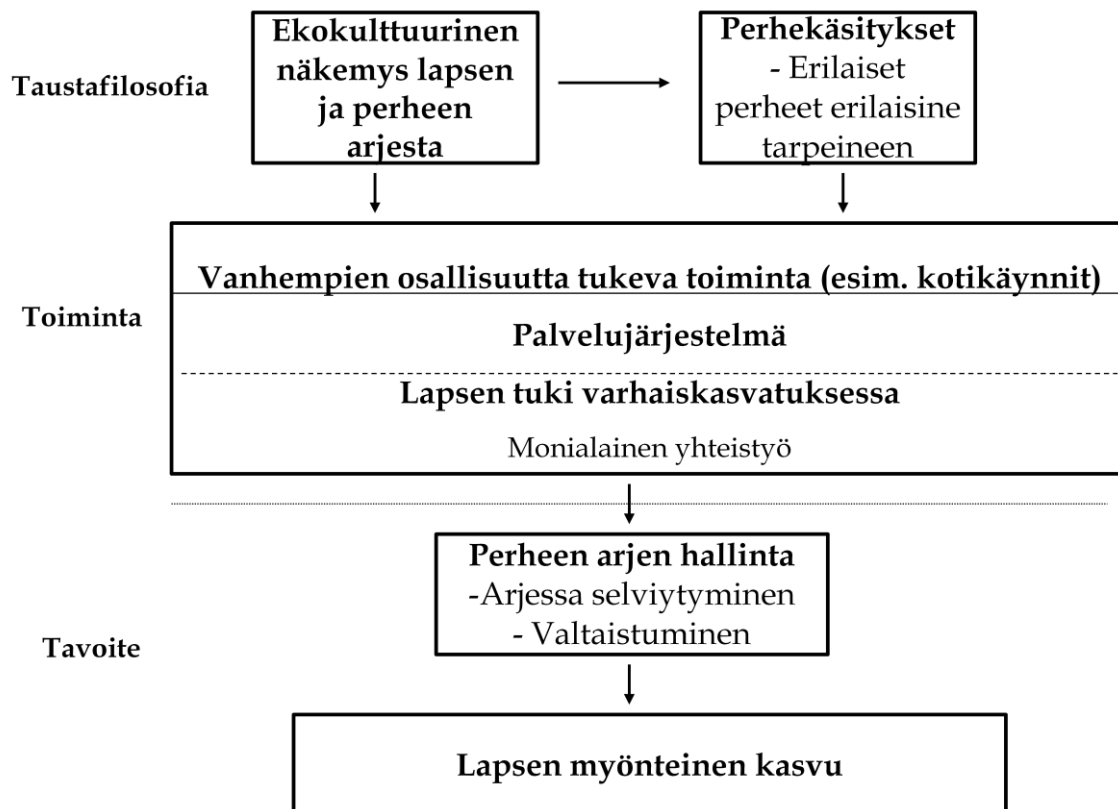

varhaiskasvatuksen erityisopettajat eivät osallistuneet säännöllisesti arkipäivän kohtaamisiin vanhempien kanssa ja kokivat, että vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen arjessa voisi parantaa. Tämä herättääkin pohtimaan, ovatko varhaiskasvatuksen erityisopettajat jättäneet itsensä ulkopuolelle toiminnasta, jota pitävät vanhempien osallisuuden toteutumisen kannalta merkittävänä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työnkuva ja työaika tutkimuskunnissa oli muotoutunut sellaiseksi, että vanhempien päivittäinen kohtaaminen arjessa ei toteutunut. Ajan rajallisuus ja suuri tukea tarvitsevien lasten määrä erityisopettajaa kohden on myös aikaisemmassa tutkimuksessa mainittu yhteistyön haasteena (Lea 2006).

Ajan rajallisuus ja osallisuuden haasteen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn arjessa tuovat esiin myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtä määrittävät hallinnolliset rakenteet. Epley ym. (2010) toivat tutkimuksessaan esiin, miten hallinnollisten rakenteiden kautta voidaan joko mahdollistaa tai vaikeuttaa palveluiden tarjoamista lapsille ja perheille varhaisen puuttumisen ohjelmissa. Vanhempien osallisuutta varhaiserityiskasvatuksessa voidaankin siten parantaa jo muodostamalla lapsen tukemisen rakenteita vanhempien osallisuutta paremmin mahdollistavaksi.

7.2 Tulosten tarkastelu ekokulttuurisessa kontekstissa

Tutkimuksessa oli tavoitteena tarkastella vanhempien osallisuuden toteutumista ekokulttuurisen teorian kontekstissa. Rantalan (2002, 79) tutkimuksessa ideaalimallissa ajatuksena oli, miten perheen arki tulisi ottaa huomioon lapsen kuntoutusta suunniteltaessa. Tässä tutkimuksessa perheen arki oli keskeisenä varhaiskasvatuksen tuen suunnittelussa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokivat perheen arjen ja vanhempien voimavarat merkittäviksi. Perheen jakaminen myös otettiin huomioon siinä, millaista osallistumista vanhemmilta odotettiin. Tutkimuksen tulosten tarkastelussa Rantalan ideaalimalli toteutuu osittain (kuvio 6).

KUVIO 6. Ekokulttuurinen teoria vanhempien osallisuutta tukevassa toiminnassa Rantalaa (2002, 79) mukailleen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksissä vanhempien osallisuudesta perheiden arki ja vanhempien jaksaminen nousivat keskeiseksi teemaksi. Vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä pyrittiin myös aina ottamaan huomioon perheen voimavarat ja mahdollisuudet osallistua. Toteutuessaan tässä tutkimuksessa Rantalán mallista on poistettu sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunta ja tuotu tilalle lapsen tuki varhaiskasvatuksessa, sillä tutkimuksen tuloksissa on varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulma vanhempien osallisuuteen. Monialainen yhteistyö käsittää siten yhteistyön perheen kanssa toimivien yhteistyötahojen kanssa, joiden kanssa varhaiskasvatuksen erityisopettajat arjen työtään toteuttavat. Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa sisältyy palvelujärjestelmään, joten lapsen tukeen voi sisältyä monialaista yhteistyötä.

Ekokulttuurisessa teoriassa tuodaan esiin vanhempien sopeutuminen lapsen tuen tarpeeseen. Sopeutuminen näkyy esimerkiksi siinä, miten lapsen tuen tarve vaikuttaa perheen rutiineihin. Lapsen tuen tarpeeseen sopeutuminen voi

myös viedä aikaa, jota ammattilaisen tulisi antaa vanhemmalle, kun lapsen tuen tarve ilmenee. (Gallimore, Coots, Weisner, Garnier & Guthrie 1996.)

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan vanhempien lapsen tuen tarpeen hyväksyminen on keskeistä vanhempien osallisuuden toteutumisessa (Ks. kuvio 5, 51). Varhaiskasvatuksen erityisopettajien käsityksissä vanhempien sopeutuminen oli keskeisenä ajatuksena, mikä tukee ekokulttuurisen näkemyksen lapsen ja perheen arjesta olevan osana varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn taustafilosofiaa.

7.3 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelua

Tutkimuksen tekemiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Tässä luvussa tarkastellaan, miten tutkimuksen toteuttamisessa on huomioitu näitä seikkoja. Tutkimuksen aihetta pohtiessa tutkimusaihe ja kohderyhmä valittiin siten, että sitä on eettisesti oikein tutkia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129–133). Tutkimukseen osallistuneiden kuntien nimiä ei mainita tutkimuksessa, jotta lasten, perheiden ja haastateltavien henkilöllisyys ei voi selvitä raportista. Lähdemateriaalina ei myöskään ole käytetty kuntien varhaiskasvatussuunnitelmia tai esiopetus-suunnitelmia kuntien tunnistettavuuden vuoksi.

Tutkimusluvut haettiin tutkimuskaupunkien tutkimuslupamenettelyjen mukaisesti ja tutkimuksen haastateltavia alettiin etsiä vasta tutkimusluvan myöntämisen jälkeen. Tutkimuksen eettisyyden kannalta on myös tärkeää huomioida informointiin perustuva suostumus sekä luottamuksellisuus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131–132). Tässä tutkimuksessa luottamuksesta ja suostumuksesta huolehdittiin tutkimuksen alkuvaiheessa lähettämällä haastateltaville tietoa tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta saatekirjeellä varhaiskasvatuksen erityisopettajille (ks. liite 1). Tutkimuksen osallistujille kerrottiin heidän oikeutensa sekä tutkijan velvollisuus tutkimusaineiston käsittelyssä. Myös haastatteluiden alussa haastateltaville kerrottiin, miten tutkimukseen osallistujien yksityisyydestä sekä heidän kertomastaan jätetään tunnistetiedot pois tutkimusraporttia kirjoitettaessa.

Luokkien muodostaminen sisällönanalyysissä vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Jos luokittelussa on päädytty useaan luokkaan, voi analyysi olla keskeneräinen. (Elo ym. 2014.) Tässä tutkimuksessa luokitteluun käytettiin paljon aikaa, jotta aineiston analyysi toisi mahdollisimman hyvin esille aineiston piirteitä. Tutkimuksen analyysin pohjalta tehtiin johtopäätöksiä, joiden tekemisessä pyrittiin ymmärtämään, mitä analyysissä esiin nousseet teemat tutkittaville ja tutkittavan ilmiön kannalta merkitsevät (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös se, miten näkyväksi aineiston analyysi on tehty tutkimusraporttia kirjattaessa (Elo ym. 2014). Tutkimuksen raportoinnissa pyrittiinkin avaamaan sekä sanallisesti että erilaisin kuvioin analyysin kulkua, jotta lukija pystyy hahmottamaan loogista ajattelua sekä johtopäätösten tekemistä aineistolähtöisen sisällönanalyysin eri vaiheissa.

Tracy (2010) mainitsee laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeäksi, miten tutkimus saavuttaa tarkoituksensa sekä miten tutkimuksessa esitetyt teoriat ja tutkimuskäytännöt sopivat yhteen. Lisäksi Tracy tuo esiin, miten hyvin tutkimuksessa käytetty kirjallisuus sopii tutkimuksen tulosten asiayhteyteen. Luotettavan tutkimuksen tulosten pitää myös vastata tutkimuskysymyksiin sekä johtopäätösten sekä jatkotutkimusehdotusten tulee olla yhteydessä käytettyyn kirjallisuuteen sekä tuloksissa esitettyyn dataan. (Tracy 2010). Tässä tutkimuksessa teoriataustan ja tutkimustulosten suhdetta on tarkasteltu jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Tutkimuskysymykset, käytetty kirjallisuus sekä käytetyt menetelmät ovat muotoutuneet niin, että ne vastaavat toisiaan. Tutkimusta suunniteltaessa ajatuksena oli tutkimuksen toteuttaminen fenomenografisen tutkimuksen mukaisesti (huom. liite 1), mutta tutkimuksen edetessä tutkimusmenetelmäksi tarkentui laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Myös tutkimuksen pohdinnassa on huomioitu, että lähdekirjallisuus sekä tämän tutkimuksen keskeiset tulokset ovat yhteydessä toisiinsa. Laadullisen sisällönanalyysin toteuttamisessa tutkimuksen aineiston analyysitapaa pohdittiin pitkään useisiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä toteutettuihin tutkimuksiin sekä metodioppaisiin tutustumalla. Näin aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui juuri tätä dataa parhaiten kuvaava menetelmä.

Tutkimuksen tekemisessä on rajoituksia, jotka on syytä ottaa huomioon tulkinnassa ja yleistettävyydessä. Tutkimus on laadullinen tutkimus ja laadullisen tutkimuksen perinteessä on pyritty tutkimaan ilmiötä syvällisesti, eikä tuloksia ole tarkoitus yleistää. Vaikka tämän tutkimuksen tuloksia ei ole tarkoitus yleistää, voidaan tuloksia hyödyntää tarkasteltaessa vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä sekä tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää myös tarkasteltaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajien työnkuvia ja tukea tarvitsevien lasten vanhempien osallisuuden huomioimista varhaiskasvatuksen erityisopettajien työssä.

Tutkimuskontekstin maantieteellinen rajoittuminen Suomeen rajoittaa tutkimustulosten yleistettävyyttä laajemmin muihin maihin, joissa esimerkiksi erilaiset lainsäädännölliset perustat ja toimintakulttuurit asettavat erilaiset lähtökohdat ja näkemykset osallisuuden käsittelyyn. Tämän lisäksi haastateltavien lukumäärä rajoittaa yleistettävyyttä. Vaikka kuuden haastateltavan käyttäminen on laadulliselle tutkimukselle sopiva määrä syvällisen ymmärryksen aikaansaamiseksi, haastateltavien subjektiiviset näkemykset sekä absoluuttisesti pieni haastateltavien määrä heikentävät yleistettävyyttä.

7.4 Jatkotutkimushaasteita

Varhaiskasvatuslakiin lisätty pykälä (7 b §) tuo vanhempien osallisuuden huomioimisen velvoittavaksi varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tässä tutkimuksessa vanhempien osallisuus näyttäytyi vahvana lapsen tuen suunnittelussa.

Kotikäynnit koettiin vanhempien osallisuutta tukevaksi käytännöksi, mutta kuitenkin tutkimusta kotikäynneistä vanhempien osallisuuden tukemisessa varhaiskasvatuksessa on tehty vähän. Varhaisen puuttumisen ohjelmien kontekstissa tutkimusta kotikäynneistä on toteutettu jonkin verran (mm. Campbell & Sawyer 2009; Keilty 2008; Peterson ym. 2007). Ekokulttuurisen teorian kontekstissa tutkimuksissa on toteutettu vanhempien

haastatteluja kotiympäristössä, jolloin perhe on voinut osallistua luonnollisessa ympäristössään (Nihira, Weisner & Bernheimer 1994). Kotikäyntien mahdollisuutena esitettiin myös varhaiskasvatuksessa opittujen taitojen siirtämistä kotiympäristöön. Tällaisesta toiminnasta ei kuitenkaan ollut käytännön kokemusta. Tutkimuksen tulosten perusteella lisää tutkimusta tarvitaan kotikäyntien mahdollisuuksista vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön parantamisessa myös muussa tuen vaiheessa kuin tuen aloittamisessa.

Lapsen varhaiskasvatuksen tuen arviointia esiintyi lähinnä lapsen tuen palaverissa, mutta usein vanhempien arviointi lapsen tuen toteutumisesta jäi vähäiseksi – tähän esitettiin tekijäksi niin tyytyväisyyttä varhaiskasvatukseen kuin pelkoa oman tyytymättömyyden ilmaisusta ammattilaiselle. Vanhempien osallistuminen tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatukseen arkeen, esimerkiksi toimintatuokioille, oli vähäistä. Tutkimustietoa tarvitaan lisää vanhemmista lapsen tuen toteutumisen arvioinnin näkökulmasta sekä vanhempien osallistumisesta tuen tarpeen lapsen arkeen varhaiskasvatuksessa. Lisää tietoa tarvitaan myös siitä, mitä tarkoitetaan vanhempien osallisuudella varhaiskasvatuksen arjessa. Tällaisen tutkimuksen kautta voidaan tarkentaa vanhempien osallisuuden käsitteen sisältöä varhaiskasvatuksen arjessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli käsitys, että vanhempien osallisuudessa on parantamisen varaa. Myös viime aikoina toteutetuissa tutkimuksissa on tuotu esiin, miten vanhempien osallisuuden keinoja tulisi kehittää (Acar & Akamoglu 2014; Bruder & Dunst 2015). Tarvitaan myös lisää tietoa siitä, millaiset tekijät vaikuttavat vanhempien aktiiviseen osallistumiseen ja miten vanhempien osallisuutta voidaan parantaa. Tärkeää onkin tutkia, millaiset tekijät ovat haasteena vanhempien osallisuuden toteutumiselle. Myös tukea tarvitsevien lasten vanhempien ääni on tärkeää tuoda esiin: miten he kokevat osallisuutensa, kun varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokevat siinä olevan kehittämisen tarvetta. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että vanhempien raportoima osallisuus ei aina ole kohdannut opettajien käsityksiä vanhempien osallisuudesta (Bakker, Denessen & Brus-Laeven 2007).

Vanhempien näkökulman esiin tuominen voisikin tuoda esiin keinoja, joilla vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksessa voitaisiin parantaa.

Tutkimuksen tuloksissa sivuttiin isän osallisuutta lapsen tukemisessa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on myös tuotu esiin isän osallisuuden huomioiminen – isän osallisuuden on havaittu vaikuttavan lapsen sosiaaliseen kehitykseen sekä kasvatukselliseen tuloksiin positiivisesti (Acar & Akamoglu 2014; Flippin & Crais 2011). Suomen varhaiserityiskasvatuksen kontekstissa tutkimusta isien osallisuudesta on tehty vain vähän, ja sitä olisikin syytä tutkia lisää. Ekokulttuurisen tutkimuksen kontekstissa viimeaikaista tutkimusta isän roolista on toteutettu vanhempien ja lasten näkökulmasta isyydestä ja äitiydestä (Newland ym. 2013). Isän osallisuuden tutkimus liittyy myös perhetutkimukseen, joten isän roolin tarkastelu kannustaisi tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuuden tarkasteluun monitieteisesti.

Metodologisesta näkökulmasta jatkotutkimuksissa voisi hyödyntää pitkittäistutkimusta, jonka kautta pystyttäisiin paremmin tutkimaan muutoksia osallisuuden toteutumisessa pidemmällä aikavälillä. Tutkimuksessa pääpainona olivat varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemykset osallisuuden näyttäytymisestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Kokonaisvaltaisemman käsityksen muutoksista osallisuudessa voisi saada esimerkiksi haastatteleamalla samoja haastateltavia uudestaan myöhemmin lähitulevaisuudessa, jolloin haastateltavat voisivat tuoda esiin osallisuuden toteutumisen kehitystä. Tutkimukseen voisi ottaa myös mukaan vanhemmat ja mahdollisesti myös heidän lapsensa, joita haastateltaisiin varhaiskasvatussuhteen eri vaiheissa. Kokonaisvaltainen pitkittäistutkimus, jossa ammattilaisten, vanhempien ja lasten näkemykset otettaisiin huomioon, loisi pohjaa osallisuuden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen varhaiserityisopetuksessa ja laajemminkin varhaiskasvatuksessa. Tämä voisi myös tuoda selkeyttä vanhempien osallisuuden määrittelyyn sekä tuoda esiin uudistuneen lain tuomia muutoksia vanhempien osallisuuteen. Suomen kontekstissa tämä on entistäkin tärkeämpää muuttuneen lain myötä, minkä vuoksi olisi mielenkiintoista tutkia osallisuuden toteutumista sekä tämän murroksen aikana että edeltävän päivähoitolain aikaan.

LÄHTEET

- Acar, S. & Akamoglu, Y. 2014. Practices for Parent Participation in Early Intervention/ Early Childhood Special Education. *International Journal of Early Childhood Special Education* 6 (1), 80–101.
- Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2012. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa E. Hujala, & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Allred, K. W. 2015. Engaging parents of students with disabilities: Moving beyond the grief model. *Improving Schools* 18 (1), 46–55.
- Aron, L., & Loprest, P. 2012. Disability and the education system. *The Future of Children* 22 (1), 97–122.
- Bailey, D. B., Raspa, M., Fox, L. C. 2012. What Is the Future of Family Outcomes and Family-Centered Services? *Topics in Early Childhood Special Education* 31 (4), 216–223.
- Bakker, J. & Denessen, E. 2007. The concept of parent involvement. Some theoretical and empirical considerations, *International Journal about Parents in Education* 1 (0), 188–199.
- Bakker, J., Denessen, E., & Brus-Laeven, M. 2007. Socio-economic background, parental involvement and teacher perceptions of these in relation to pupil achievement. *Educational Studies* 3 (2), 175–190.
- Bennington, A. 2004. Science and pre-school children with special educational needs: aspects of home-based teaching sessions. *British Journal of Special Education* 31 (4), 191–198.
- Bernheimer, L. P., Gallimore, R. & Weisner, T. S. 1990. Ecocultural Theory as a Context for the Individual Family Service Plan. *Journal of Early Intervention* 14 (3), 219–233.
- Bernheimer, L. P. & Weisner, T. S. 2007. “Let Me Just Tell You What I Do All Day. . .” The Family Story at the Center of Intervention Research and Practice. *Infants & Young Children* 20 (3), 192–201.
- Blue-Banning, M., Summers, J. A., Frankland, H. C., Nelson, L. L., & Beegle, G. 2004. Dimensions of family and professional partnerships: Constructive guidelines for collaboration. *Exceptional children* 70 (2), 167–184.
- Brotherson, M. J., Summers, J. A., Naig, L. A., Kyzar, K., Friend, A., Epley, P., Gotto, G. S. & Turnbull, A. P. 2010. Partnership patterns: addressing emo-

- tional needs in early intervention. *Topics in Early Childhood Special Education* 30 (1), 32–45.
- Bruder, M. B. 2010. Early Childhood Intervention: A Promise to Children and Families for Their Future. *Exceptional Children* 76 (3), 339–355.
- Bruder, M. B., Dunst, C. J. 2015. Parental Judgments of Early Childhood Intervention Personnel Practices: Applying a Consumer Science Perspective. *Topics in Early Childhood Special Education* 34 (4), 200–210.
- Campbell, P. & Sawyer, L. 2009. Changing Early Intervention Providers' Home Visiting Skills Through Participation in Professional Development. *Topics in Early Childhood Special Education* 28 (4), 219–234.
- Elo, S. & Kyngäs, H. 2008. The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1), 107–115.
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. & Kyngäs, H. 2014. Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *SAGE Open* January-March 2014, 1–10.
- Epley, P., Gotto, G. S., Summers, J. A., Brotherson, M. J., Turnbull, A. P. & Friend, A. 2010. Supporting Families of Young Children With Disabilities: Examining the Role of Administrative Structures. *Topics in Early Childhood Special Education* 30 (1) 20–31.
- Epstein, J. L. 2011. School, family, and community partnerships – caring for the children we share. Teoksessa J. L. Epstein (toim.) *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. 2nd edition. Boulder, CO: Westview Press, 387–414.
- Ferguson P. M. 2002. A place in the family: an historical interpretation of research on parental reactions to having a child with a disability. *The Journal of Special Education* 36 (3), 124–131.
- Fishman, C. E., & Nickerson, A. B. 2014. Motivations for involvement: A preliminary investigation of parents of students with disabilities. *Journal of Child and Family Studies* 24 (2), 523–535.
- Flippin, M., & Crais, E. 2011. The need for more effective father involvement in early autism intervention a systematic review and recommendations. *Journal of Early Intervention* 33 (1), 24–50.
- Gallimore R., Coots J., Weisner T., Garnier H. & Guthrie D. 1996. Family responses to children with early developmental delays II: accommodation intensity and activity in early and middle childhood. *American Journal of Mental Retardation* 101 (3), 215–232.

- Gallimore, R., Weisner, T. S., Kaufman, S. Z., Bernheimer, L. P. 1989. The Social Construction of Ecocultural Niches: Family Accommodation of Developmentally Delayed Children. *American Journal on Mental Retardation* 94 (3), 216–230.
- Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 58. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi
- Hsieh, H-F. & Shannon, S. E. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research* 15 (9), 1277–1288.
- Ingersoll, B. & Dvortcsak, A. 2006. Including Parent Training in the Early Childhood Special Education Curriculum for Children With Autism Spectrum Disorders. *Journal of Positive Behavior Interventions* 8 (2), 79–87.
- Karila, K. & Alasuutari, M. 2012. Drawing Partnership on Paper: How do the Forms for Individual Educational Plans Frame Parent – Teacher Relationship? *International Journal about Parents in Education* 6 (1), 15–27.
- Keilty, B. 2008. Early intervention home visiting principles in practice: A reflective approach. *Young Exceptional Children* 11 (2), 29–40.
- Korkalainen, P. 2009. Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen: ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*.
- Kyngäs, H., Elo, S., Pölkki, T., Kääriäinen, M. & Kanste, O. 2011. Sisällönanalyysi suomalaisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Hoitotiede* 23 (2), 138–148.
- Lai, Y. & Vadeboncoeur, J. A. 2012. The Discourse of Parent Involvement in Special Education: A Critical Analysis Linking Policy Documents to the Experiences of Mothers. *Educational Policy* 27 (6), 867–897.
- Lea, D. 2006. “You don’t know me like that”: Patterns of disconnect between adolescent mothers of children with disabilities and their early interventionists. *Journal of Early Intervention* 28 (4), 264–282.
- McCloskey, E. 2010. What do I know? Parental positioning in special education. *International Journal of Inclusive Education* 25 (1), 162–170.

- Miedel, W. T. & Reynolds, A. J. 1999. Parent Involvement in Early Intervention for Disadvantaged Children: Does It Matter? *Journal of School Psychology* 37 (4), 379–402.
- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 44–67.
- Newland, L. A., Chen, H-H., Coyl-Shepherd, D. D., Liang, Y-C., Carr, E. R., Dykstra, E. & Gappa, S. C. 2013. Parent and child perspectives on mothering and fathering: the influence of ecocultural niches. *Early Child Development and Care* 183 (3–4), 534–552.
- Nihira, K., Weisner, T. S. & Bernheimer, L. 1994. Ecocultural Assessment in Families of Children With Developmental Delays: Construct and Concurrent Validities. *American Journal on Mental Retardation* 98 (5), 551–566.
- Opetushallitus. 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:94
- Opetushallitus. 2016a. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet – OPS 2016. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/esiopetus. Luettu 27.03.2016.
- Opetushallitus. 2016b. VASU2017 – varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistaminen. www.oph.fi/vasu2017. Luettu 27.03.2016.
- Park, J., Alber-Morgan, S., & Fleming, C. 2011. Collaborating with parents to implement behavioral interventions for children with challenging behaviors. *Teaching Exceptional Children* 43 (3), 22–30.
- Patton, M. 2002. 3. painos. *Qualitative research & evaluation methods*. SAGE Publications.
- Peterson, C. A., Luze, G. J., Esbaugh, E. M., Jeon, H-J. & Ross Kantz, K. 2007. Enhancing Parent- Child Interactions through Home Visiting: Promising Practice or Unfulfilled Promise? *Journal of Early Intervention* 29 (2), 119–140.
- Pihlaja, P. 2001. Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Teoksessa P. Pihlaja & E. Kontu (toim.) *Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Pihlaja, P. 2009. Erityisen tuen käytännöt varhaiskasvatuksessa – näkökulmana inklusio. *Kasvatus* 49 (2), 146–157.

- Pihlaja, P., Rantanen, M-L. & Sonne, V. 2010. Varhaiserityiskasvatuksen haasteita ja vahvuuksia. Vastauksia monitahoarvioinnilla Varsinais-Suomessa. Turku: Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – Puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylän yliopisto, psykologian ja sosiaalisen tutkimuksen tutkimuskeskus 198.
- Rantala, A. & Uotinen, S. 2014. Vanhempien osallisuus lapsen erityisen tuen tarpeen arvioinnissa ja järjestämisessä – kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat tarkastelussa. *Kasvatus* 45 (2), 140–151.
- Rantala, A. & Uotinen, S. 2015. Varhaisvuosien erityiskasvatus – erityislastentarhanopettajan työ ja vanhempien osallisuus. Tutkimushankkeen tutkimussuunnitelma 2012–2016. Jyväskylän yliopisto: julkaisematon.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino
- Saulio, M. & Heinämäki, L. 2004. Tukea tarvitseva lapsi varhaiskasvatuksessa – Tuen järjestäminen lapselle. Teoksessa L. Heinämäki. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 58. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 29–44.
- Sawyer, M. 2015. BRIDGES: Connecting With Families to Facilitate and Enhance Involvement. *Teaching Exceptional Children* 47 (3), 172–179.
- Souto-Manning, M. & Swick, K. J. 2006. Teachers' Beliefs about Parent and Family Involvement: Rethinking our Family Involvement Paradigm. *Early Childhood Education Journal* 34 (2), 187–193.
- Spagnola, M. & Fiese, B. H. 2007. Family Routines and Rituals. A Context for Development in the Lives of Young Children. *Infants & Young Children* 20 (4), 284–299.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2. tarkastettu painos. Stakes. Oppaita: 56.
- Šukys, S., Dumčienė, A., & Lapėnienė, D. 2015. Parental involvement in inclusive education of children with special educational needs. *Social Behavior and Personality: an international journal* 43 (2), 327–338.
- Swanson, J., Raab, M. & Dunst, C. J. 2011. Strengthening family capacity to provide young children everyday natural learning opportunities. *Journal of Early Childhood Research* 9 (1), 66–80.

- Tonttila, T. 2006. Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, soveltavan kasvatustieteen laitos. Väitöskirja.
- Tracy, S. J. 2010. "Qualitative quality: Eight 'big-tent' criteria for excellent qualitative research." *Qualitative Inquiry* 16 (10), 837-851.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansa-print Oy
- Uotinen, S. 2008. Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 351
- Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. Finlex. Luettu 22.2.2016.
- Weisner, T. S. 2002. Ecocultural Understanding of Childrens' Developmental Pathways. *Human Development* 45 (4), 275-281.
- Wilder, J. & Granlund, M. 2015. Stability and Change in Sustainability of Daily-Routines and Social Networks in Families of Children with Profound Intellectual and Multiple Disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 28, 133-144.
- Xu, Y. & Filler, F. 2008. Facilitating Family Involvement and Support for Inclusive Education. *The School Community Journal* 18 (2), 53-72.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen erityisopettajille

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
Erityispedagogiikka

Saatekirje haastateltaville

13.4.2015

Hyvä varhaiskasvatuksen erityisopettaja!

Teen Jyväskylän yliopistossa pro gradu -tutkimusta, jonka tavoitteena on tutkia, **millaisia käsityksiä varhaiskasvatuksen erityisopettajilla on tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuudesta**. Tutkimus on osa Anja Rantalan ja Sanna Uotisen ajalla 2012–2016 toteutettavaa tutkimushanketta Varhaisvuosien erityiskasvatus – erityislastentarhanopettajan työ ja vanhempien osallisuus. Tutkimushankkeessa on tavoitteena tarkastella erityislastentarhanopettajan työnkuva, lapsen saaman tuen toteuttamistapoja sekä perheiden osallisuuden ilmenemistä. Pro gradu -tutkimuksen tutkimusotteena on fenomenografinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää erilaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä.

Tutkimuksessa haastattelen erityislastentarhanopettajia, jotka työskentelevät **useammassa kuin yhdessä yksikössä ilman omaa lapsiryhmää**. Haastattelut toteutetaan touko-kesäkuussa 2015 yksilöhaastatteluina Kouvolan ja Kotkan kaupungeissa. Haastatteluajat sovitaan joustavasti haastateltavien aikataulujen mukaan ja haastatteluun yhdellä haastateltavalla aikaa menee noin tunti (1h). Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan tekstimuotoon, jonka jälkeen äänitteet hävitetään asianmukaisella tavalla. Valmiissa tutkimusraportissa on huolehdittu anonymiteetistä niin, ettei ulkopuolisten ole mahdollista tunnistaa siitä haastateltavia tai haastattelukaupunkia.

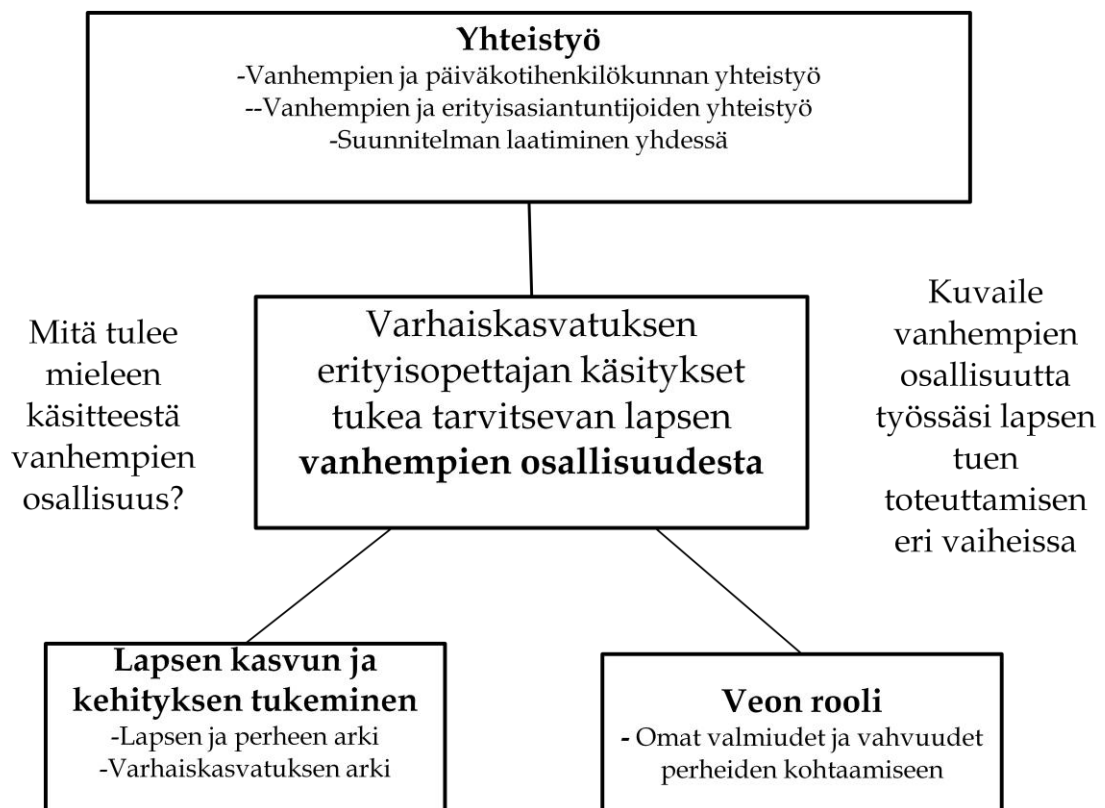
Vanhempien osallisuus tutkimuksen aiheena on ajankohtainen, sillä varhaiskasvatuslakia ollaan uudistamassa. Uuteen lakiin on ehdotettu yleissäännöstä vanhempien osallisuudesta ja vaikuttamisesta (19§). Erityislastentarhanopettaja toimii varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana ja on siksi osa tukea tarvitsevan lapsen vanhempien osallisuuden toteutumista. Tärkeää olisikin saada **varhaiskasvatuksen erityisopettajien ääni kuuluviin** vanhempien osallisuuden toteutumisen tarkastelussa

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sinulla on oikeus kieltäytyä osallistumasta missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksen onnistumisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että lupautuessa haastateltavaksi haastattelut myös pystyttäisiin toteuttamaan. Halutessasi voit myös itse lukea tutkimusraportin ennen sen varsinaista tarkistamista. Tutkimuksen ohjaajana toimii KT, lehtori Anja Rantala (puh. 040 XXXXXXXX, anja.rantala@jyu.fi).

Halutessasi osallistua tutkimukseen, ota yhteyttä allekirjoittaneeseen **mahdollisimman pian, viimeistään 10.5.2015 mennessä**, jotta haastattelu ehditään toteuttaa viimeistään kesäkuussa 2015. Vastaan mielelläni tutkimusta ja sen toteuttamista koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Jenna Lappalainen
KK, Lto, Elto
jenna.t.e.lappalainen@student.jyu.fi
puh. 050 XXXXXXXX

Liite 2. Haastattelupohja haastateltaville.

Liite 3. Haastattelurunko.

Teemahaastattelun runko (apukysymyksiä haastattelun tueksi)

Ikä:

Koulutus (esim. lto + eo-opinnot, veo...):

Työhistoria (kelto, integroitu ryhmä...):

Työnkuva nykyisessä työssä

Miksi päätit osallistua tähän tutkimukseen?

Mitä tulee mieleen käsitteestä vanhempien osallisuus? Kerro vapaasti, millaista yhteistyötä vanhempien kanssa tehdään, kun lapsella on tuen tarvetta.

Millainen rooli vanhemmilla on varhaiskasvatuksen arjessa? Entä erityisen tuen lasten arjessa varhaiskasvatuksessa?

Kuvaile vanhempien osallisuutta tukea tarvitsevan lapsen tuen eri vaiheissa (suunnittelu, toteuttaminen, arviointi)

Osallisuus yhteistyössä

Varhaiskasvatuksessa puhutaan paljon kasvatuskumppanuudesta. Miten koet kasvatuskumppanuuden veon näkökulmasta?

Tutkimuksissa on jaoteltu vanhempien osallisuutta vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan yhteistyöhön, vanhempien ja erityisasiantuntijoiden yhteistyöhön sekä lapsikohtaisen suunnitelman laatiminen yhdessä. Miten sinä koet vanhempien osallisuuden yhteistyössä?

Millä tavalla vanhempien osallisuus näyttäytyy moniammatillisessa yhteistyössä?

Tuleeko mieleesi esimerkkiä siitä, kun vanhempien osallisuus on toteutunut hyvin?

Entä kokemuksia osallisuuden haastavuudesta?

Perheen ja lapsen arki

Millainen merkitys mielestäsi on tukea tarvitsevan lapsen perheen arjella?

Koetko perheen arjen vaikuttavan vanhempien osallisuuteen varhaiskasvatuksessa?

Miten?

Varhaiskasvatuksessa puhutaan huolen puheeksi ottamisesta. Mitä sinulla tulee huolen puheeksi ottamisesta mieleen? Millaisena koet oman roolisi huolen puheeksi ottamisessa?

Miten koet omat vaikutusmahdollisuutesi lapsen ja perheen tukemiseen päivähoidon ulkopuolella/ kotona?

Mitä osallisuus vaatii mielestäsi vanhemmilta? Entä ammattilaiselta?

Veon oma vaikuttaminen vanhempien osallisuuteen

Mieti vahvuuksiasi vanhempien kohtaamisessa. Kuinka koet omat valmiudet ja keinot kohdata vanhemmat ja tukea osallisuutta? Ovatko käsitykset omista valmiuksista kohdata vanhempia muuttuneet? Jos ovat niin mikä on mielestäsi vaikuttanut siihen?

Miten koet vastaavasi perheen tarpeisiin?

Mikä mielestäsi edistää vanhempien osallisuutta?

Oletko työssäsi kohdannut haasteita vanhempien osallisuudelle? Millaisia?

Miten haluaisit kehittää vanhempien osallisuutta varhaiserityiskasvatuksessa?

Onko jotain, mitä haluat kertoa teemojen ulkopuolelta?

Mieti omia kokemuksiasi ja käsityksiäsi toimimisesta vanhemman kanssa, jonka lapsella on tuen tarvetta. Millainen kuva jää päällimmäisenä mieleen?